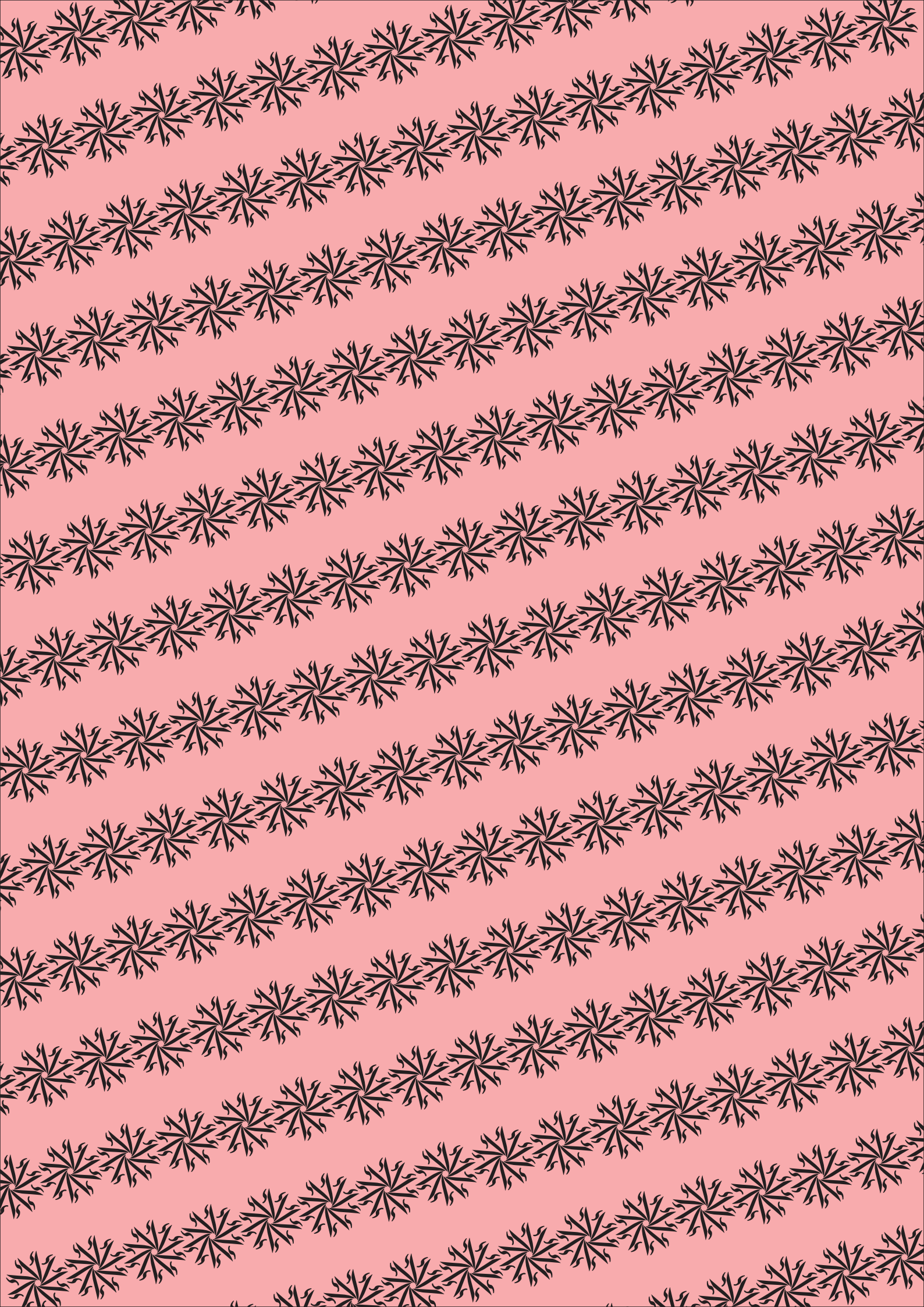

سنڌي

سنڌو پارٽي

درجو نائون

سرڪاري فيصلو نمبر : آڀياس ۲۱۱۶ (پر.ڪر.۱۶ / ۴۳) ايس.ڊي. ۴. تاريخ ۱۶.۴.۲۵ موجب اسٽاپٽ ڪيل ڪو آڊر ڀينٽينگه ڪاميٽيءَ جي تا. ۱۷.۳.۲۰ جي ميٽنگه ۾ هي درسي ڪتاب طيء ڪرڻ لاءِ مختصر منظوري ڏني ويئي.

سنڌو پارٽي

درجو نائون

سنڌي

مھاراشتر راجيہ پانيہ پستڪ نرمتي و آڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀٽي.

پرواري 'ڪيو آر ڪوڊ' ڪي سمارٽ فون ذريعي اسڪين ڪري
سگھجي ٿو. ان وسيلي توهان ڪي پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ
ڪارائتيون لنڪس (URL) ملنديون

پهريون چاپو: 2017 © مهاراشتر راجيه پانيه پُستڪ نرمتي اَپياسڪرم سنشودن منڊل، پڻي-۴۱۱۰۰۴.
سڌاريل چاپو: 2019 مهاراشتر راجيه پانيه پُستڪ نرمتي و اَپياس ڪرم سنشودن منڊل، ڪتاب جا سڀ
حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشتر راجيه پانيه
پُستڪ منڊل جي لکيل اجازت کان سواءِ ڪٿي نٿو سگهجي.

مکيه سهم سنيوچڪ :	شريمتي پراچي روبندر ساڻي
سنڌي پاشا سمي ۽ اَپياس گت سمي :	ڊاڪٽر ديال 'آشا' سپاڻي شري آشوک ڪملداس مڪتا، ميمبر شريمتي ميران مهيش گدواڻي، ميمبر شري وجيه راجڪمار منڱلاڻي، ميمبر شري گوورڏن شرما 'گهايل'، ميمبر شريمتي راجيشري چينانند ٽيڪچنداڻي، ميمبر شريمتي ڪاجل اَنيل رامچنداڻي، ميمبر
سنيوچڪ :	شريمتي ڪينڪي جاني (انچارج وشيش اڌڪاري سنڌي)
سنيوچڪ سهايه :	شريمتي گيتا گڻيش ناڪر (ڪاپي رائٽر، سنڌي)
ٽائيپ سيٽنگ :	ڪماري ميران چاولا، موبائيل : 9822117383
چترڪار :	ڪماري سوڀنالي وجيه ڪمار اُڀاڏيه
نرمتي :	شري سچيتانند آفڙي (مکيه نرمتي آفيسر) شري راجيندر چندرڪر (نرمتي اڌڪاري)
پرڪاشڪ :	شري وويڪ اُتر گوساوي، پانيه پُستڪ نرمتي منڊل، پرياديوي، ممبئي - ۲۵.
ڪاغذ :	۷۰ جي .ايس .ايس . ڪري وو
پرنتنگ آرڊر :	
چاپيندڙ :	

پرستاون

پيارا شاگرد دوستو

توهان سڀني جو درجي نائين ۾ سواگت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان سنڌو ڀارتي ڪتاب پڙهيو آهي. سنڌو
ڀارتي درجي نائين جو هي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسان کي بيحد خوشي ٿي رهي آهي.
دوستو سنڌي ٻولي سڀني نموني ٻولھائڻ بولھائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو چڱو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب
جون آکاڻيون، گفتگو، سبق - ڪوتائون گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح، چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون. اسان کي ائين ٿو لڳي
ته هي ڪتاب پڙهي توهانجو مادر پاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهان کي وڻي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ اَپياس، مات ۾ پڙهو، پاڻ ڪريان، پاڻ سڪان، چتر ڇاپيو،
ٻڌايو، جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سڀني نموني
ڏنا ويا آهن. ان کان سواءِ نئين نموني جو بدلائي موجب ٻولھائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهان کي موبائيل، ڪامپيوٽر سولائي
سان واپرائڻ اچي ٿو. هن ٽڪنيڪ جو اَپياس ۾ اَپيوگ ٿي، ان نظريي سان ڪجهه مشغوليون ڏنل آهن. سنڌي پاشا سکڻ وقت
اُن مان ڪجهه ملهه سکڻ، سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اُهي حل ڪرڻ لاءِ اُن تڻ هجي، اهو به اهميت وارو آهي، ان نظريي سان
درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولين ۽ اَپياس جو ويچار ڪريو.

هي درسي ڪتاب توهان کي وڻيو ڇا، اهو اسان کي ٻڌائيندا. توهان سڀني کي شپ ڪمائون.

(ڊاڪٽر سَنيل مَگر)

سَنچالڪ

مهاراشتر راجيه پانيه پُستڪ نرمتي و
اَپياسڪرم سنشودن منڊل، پڻي.

پڻي،

تاريخ ۲۸ اپريل ۲۰۱۷، آڪٽ ٽيچ

ڀارتيه سوريه : ۲ ويساڪ ۱۹۳۹

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ مڪمل طور
خودمختيار سماجواڊي سَرو ڌرم ۽ سر-ڀاؤ وارو
لوڪشاهي گُڙاجيه بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو
ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راجنيتڪ نڀاءُ، ويچار، اظهار،
وشواس، شرڌا ۽ اڀاسنا جي آزاديءَ درجي ۽ موقعي
جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ انهن
سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشتر جي ايڪتا توڙي
اڪنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائپچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ چويهين
نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءُ سنوڌان
سويڪار ڪري، ان کي قانون جي روپ ۾ پاڻ کي
ارڀڻ ڪريون ٿا.

راشتر گيت

جَنَ گَڙ مَنَ اَڌيناڪَ جِيَهَ هِي،
پَارَتَ پايَگِيَهَ وَڌاتا
پَنجابَ، سَنڌَ، گُجراتَ، مَراڻا،
دِراوڙَ، اُتڪَلَ، بَنگَ،
وَنڌِيَهَ، هِماچَلَ، يَمُنا، گَنگا،
اُچچَلَ، جَلِ ڌَ تَرَنگَ،
تَوَ شُپَ نامي جاڳي،
تَوَ شُپَ آشيس ماڳي،
گاهي تَوَ جِيَهَ - گاتا،
جَنَ گَڙ - مَنگَلَ داڪَ جِيَهَ هِي
پارت پايَگِيَهَ وَڌاتا،
جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي،
جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ هِي،

پرڳيا

پارت منهنجو ديش آهي. سڀ
پارتواسي منهنجا ڀائر ۽ پيٽر آهن.
مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽
مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي
ورثي تي غور آهي. مان سدائين ان جي
لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.
مان پنهنجن مٿن ماڻهن، اُستادن ۽
سڀني بزرگن جو سمن ڪندس ۽ هر
ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس.
مان پرڳيا ٿو ڪريان ته مان
پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي
رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ
۾ ئي منهنجو سک سمايل آهي.

آپياسڪرم

مقصد :

’مهاراشر راجيہ آپياسڪرم خاڪو ۲۰۱۲‘ موجب سڪڻ سيڪارڻ جي ترتيب ۾ ڪيتريون ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو نائون سنڌي گڏيل آپياس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هيٺيان مقصد ڏيان ۾ رکيا ويا آهن.

۱. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سؤلائيءَ سان سمجھي سگھي ٿو.
۲. امتحاني پيپر بدران عملي پرچو اها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توڙي غير لاڳاپو رکندڙ مشغولين ڏنل آهن جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪاروايون ڪري پنهنجو گيان وڌائي سگھن ٿا.
۳. ٻار سوال جواب رٿڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگھي.
۴. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نه رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ ٻار پاڻ بهرو وٺي ’پاڻ ڪريان، پاڻ سڪان‘ ان مٿي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگھي.
۵. ٻڌل ۽ پڙهيل ساهتيءَ جي جدا جدا انگن کي شاگرد پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري سگھي.
۶. ڊڪشنريءَ جي استعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏئي.
۷. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگھي جيئن سکيا جي جدا جدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مناسب طريقي اظهار ڪري سگھي.
۸. درسي ڪتاب ۾ گيان، رچناوڌ ۽ مشغولي آڌارت سکيا تي زور ڏنو ويو آهي. جيئن شاگرد جي سڪڻ لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغولين ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سڪڻ سيڪارڻ جي پرڪريا ۾ هو چست ڀاڳيدار بڻجي.
۹. ديش پڳتي، صحت، صاف صفائي، انساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي ڀاڙڻ انهن وڻين بابت شاگردن جي سمجھه صحيح ۽ پختي بڻجي.
۱۰. شاگرد گهر، اسڪول، سماج ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجھي سگھي.

فهرست

نثر

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحو
1.	نئين روشني	شريمتي گوپي موٽواڻي	1
2.	وقت جي پابندي	پرنسيپال لعلسنگھ آجواڻي	6
3.	سنڌي ڏڻ وار	پنڊت ڪشنچند جيتلي	11
4.	وطن لئه جان پي صدقي	گورڊن شرما ”گهايل“	16
5.	مهمان	-----	21
6.	چترڪار ۽ چترڪلا	شري مينگھراج تلريجا	25
7.	آرسي	-----	30
8.	پيار جي جيت	شري تيرت سپاڻي	37

نظم

نمبر	بيت	شاعر	صفحو
1.	غزل	ڊاڪٽر ديال ”آشا“	42
2.	شاهه جا بيت	شاهه عبداللطيف	44
3.	اڳتي هلو	پرسرام ضيا	46
4.	ساميءَ جا سلوڪ	شري چئنراءِ بچومل لنڊ	48
5.	مريادا	شري ليڪراج ڪشنچند ”عزيز“	50
6.	مان	موتيرام هيراننداڻي	53
7.	راهي منزل ناهي دور	شري واسديو ”نرمل“	56

نثر

نئين روشني

1

شريمتي گوپي موٽواڻي (جنر ۱۹۲۶ع) ۾ تمام سٺا ۽ سڳيڏاڻڪ ليکڪ لکيا آهن. کيس لکڻ جو چڱو اڀياس آهي. هن جي ٻولي تمام سولي سليس آهي. هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪا ڏيکاريو آهي ته هڪ ٻار پنهنجي خرچي مان ڦٽاڪا وٺڻ بدران انهن پئسن مان غريب دوست کي سندس ماما لاءِ دوائون وٺي ڏئي ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

صوپا اڃا انون نه آيو آهي؟ انوءَ جي ڏاڏي انتظاري ڏيکاريندي پڇيو. صوپي ورندي ڏني، ”اچي ويندو بابا، فڪر ڇو ٿا ڪريو؟ ويو آهي ڦٽاڪا وٺڻ. ڦٽاڪن جو ڏاڍو شوق آٿس. سو، ڪو ٻار، دوست گڏجي ويو هوندس ته بيهي ان سان ٻٽاڪون هڻندو هوندو ته هيتري هيتري جا ڦٽاڪا وٺنديس.“ انوءَ جي ڏاڏي وري به منتظر ٿي چيو. ”تڏهن به صوپا، صبح جو يارهين بجي ويو آهي. مٿان اچي هڪ ٿيو آهي. سهڪاري

پنڊار آهي سڏ ٻنڌ تي، سن روپيا کڻي نڪتو آهي. ”تنهن تي انوءَ جي ماءُ چيو، ”ننڍو ٿورو ئي آهي. بابا، ڇهين درجي ۾ ٿو پڙهي. سو جو نوت کڻي وڃي ڪتاب وٺي ايندو آهي.“ ”پڪ چوڪري کان نوت کڻي ويا هوندا.“ ڏاڏي وري دهرايو. ايتري ۾ در جي گهٽتي وڃي. انوءَ جي پيءُ در کوليو، بابا، آيو اٿو پُٽ. ”آنو ايتري دير ڇو لڳايو؟ بابا کي ڏاڍو فڪر ٿي پيو هو.“ انوءَ کي خالي هٿين ڏسي بابا چيو، ”ڏنڻ نه پئسا گهر ٿي ويا اٿس. ڦٽاڪا جو نه وٺي آيو آهي.“ انوءَ کلي چيو، ”بابا، توهان ڪهڙا پيا ويچار ڪريو. برابر ڦٽاڪا مان نه وٺي آيو آهيان، پر منهنجا روپيا چورائجي ڪونه ويا آهن ۽ گهر به نه ٿيا آهن.“

ڏاڏيس جنهن پاڇي ويٺي سوئي تنهن چوهه مان پڇيس، ”پوءِ سڄا سارا سن روپيا ڪيڏانهن ويا؟“ ڏاڏي جي ڀر ۾ ويهي انوءَ پيار سان چيو، ”آمان، سن روپيا ويا ڪونهن پر سڃاڻيا ٿيا آهن.“ ”سو وري ڪيئن؟ پُٽ پرولين ۾ نه ڳالهائڻ؟“ سڄي ڳالهه ٿو ٻڌايان، غصو نه ڪر. نه ته ڀڄ ڀڄ پيئي ڪندين ڪيڏانهن ويا روپيا.“ ”هاڻي کڻي ٻڌاءِ،“ انوءَ جي ماءُ چيو. انوءَ گنڀير ٿي چيو، ”مان خوش ٿي روپيا کڻي نڪتس. من ۾ سوچيم ته بابا، آمان ۽ دادا کان ڦٽاڪن وٺڻ لاءِ پئسا مليا آهن. اڃا ته ناني ۽ نانو پئسا ڏيندا. خوب ڦٽاڪا ٻاريندس. اڃا رستو پار ڪري هن پاسي ويس ته گڏجي ويو راجيش. ڏياريءَ جي خوشي ته نهيو، پر منهن لٽل هوس.“ ”ڪهڙو راجيش؟ جيڪو هميشه توکان پهريون نمبر کڻي ويندو آهي.“ انوءَ جي ماءُ پڇيو. ”ها آمان، اهو ئي راجيش. جڏهن پڇيومانس ته يار! اڄ ڏياريءَ جي ڏينهن اداس ڇو آهي؟“ جواب ڏنائين، ”منهنجي ماءُ اوچتو بيمار ٿي پيئي. سو ان لاءِ دوائون وٺڻ ويو هوس.“ مون ڏٺو ته سندس دوائن جو بل ڪل سو روپيا هو ۽ وٽس هئا فقط چاليهه روپيا، جي هُن پنهنجي خرچيءَ ۽ اسڪالرشپ مان بچايا هئا. توکي ته خبر آهي ته راجيش هوشيار پر غريب گهر جو چوڪرو آهي. مون سوچيو ته جيڪڏهن راجيش جي ماءُ کي وقت تي دوائون نه مليون ته هو وڌيڪ پيڙا سهندي ۽ شايد زندگيءَ کان به هٿ ڌوڻا پوندس. منهنجو هٿ ازخود راجيش جي ڪلهي ڏانهن وڌيو ۽ ٻيو هٿ پئسن ڏانهن. چيومانس، ”دوست اداس نه ٿي، باقي پئسا مان ٿو ڏيان.“ پهرين ماءُ جي دوا ڪر.“

ڏاڏيس مڙڪي پڇيو، ”هن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ کنيا اٿيئي؟“ انوءَ وراڻيو، ”نه آمان هو بلڪل تيز فهم آهي. سمجهي ويو ته پئسا ڦٽاڪن لاءِ کڻي نڪتو آهيان. آناڪاني ته ڏاڏي ڪيائين پر مون سندس ڳالهه ڪانه ٻڌي ۽ کيس دوائن جي دڪان تي وٺي ويس. دوائون خريد ڪري ڏنيون ۽ سندس گهر به ويس. جو ننڍڙو پر بلڪل صاف سٿرو هو. مان سمجهندو هوس ته گهٽ پئسي وارا آهن. پر ايترا غريب آهن، سا مونکي خبر ڪين هئي. راجيش چيو، ”دوست تنهنجي وقتاڻي مدد لاءِ مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان، مان اهي پئسا توکي واپس ڪندس.“ مون چيومانس، ”تنهنجي ماءُ سان منهنجي ماءُ. پئسن موٽائڻ جو ويچار نه ڪر.“ راجيش چوڻ لڳو، ”يار، دوست جي سؤمان کي ڏک نه هٿ. واپس ضرور ڪندس، اُلبت وقت لڳندو.“ صوبي چيو، ”آنو توکي ڦٽاڪن ٻارڻ جو هيٽرو شوق آهي ته تو ڦٽاڪن جا پئسا ڪيئن ڏنا؟“ انوءَ وراڻيو، ”بابا اڄوڪي ڏينهن مون هڪ نئين روشنيءَ جي جهلڪ ڏني آهي. ٻين کي مدد ڪرڻ ۾ پاڻ کي ڪيتري نه خوشي ٿي ٿئي. اسين ڦٽاڪا باري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريون ۽ ٻئي طرف هيٺئين طبقي وارن کي اسين اجائي ريس ڪرڻ جو سبب ڏيون ٿا. اڄ کان وٺي ڏياريءَ جي خرچي ڦٽاڪن تي خرچ ڪرڻ بجاءِ سٺي ڪم ۾ لڳائيندس.“

نوان لفظ

فِڪر = چنٽا	آز خود = پنهنجو پاڻ	تيز فھر = سمجھو
ضايع ڪرڻ = آجايو وڃائڻ	طبقو = درجو	چوھ مان چوڻ = ڪاوڙ مان چوڻ
منتظر ٿيڻ = انتظار ڪرڻ	سومان = عزت	
سڏ پند تي = ٿوري پنڌ تي، تمام ويجھو		

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ ست ۾ لکو.

(۱) انوءَ جي ڏاڏي کي ڪنهنجو انتظار هو؟

(۲) انوءَ کي ڇا جو شوق هو؟

(۳) پنهنجا پئسا انوءَ ڪهڙي ريت سڃايا ڪيا؟

(۴) راجيش اڏاس ڇو هو؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب پنجن ڇهن جملن ۾ لکو.

(۱) راجيش جي گهر جي ڪهڙي حالت هئي؟

(۲) انوءَ ڏياريءَ جي ڏينهن ڪهڙي نئين روشني ڏني؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

دوست، صاف، نئون، سڃايا، خرچ

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

هوشيار، مدد، خبر، شوق

(ث) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

سڏ پند تي هئڻ - ڪسڪي وڃڻ - آناڪاني ڪرڻ - ضايع ڪرڻ

پورڪ آپياس

(۱) ٽڪر تي مدار رکندڙ عملي ڪم.

ڏاڏيس مرڪي پڇيو، ”هڻ توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ ..... ڪم ۾ لڳائيندس.“

(الف)

جملو	ڪنهن چيو	ڪنهن کي چيو
(۱) نه آمان، ”هو بلڪل تيز فھر آهي.“		
(۲) ”تنهنجي ماءُ سا منهنجي ماءُ.“		

(ب) ليڪ ڏنل لفظن کي بدلائي مناسب جواب برٽڪيٽ مان چونڊي جملا وري لکو.

(مُشڪي، سوايمان، وڃايون، شڪرگذار)

(۱) مان تنهنجو بلڪل ٿورا ٿو آهيان.

(۲) ڏاڏيس مرڪي پڇيو.

(۳) آسپن ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريون.

(۴) دوست جي سومان کي ڌڪ نه هڻ.

(پ) ٺڪر مان آهي جملا ٻولھيو جن جو لاڳاپو هيٺين ستن سان آهي.

(۱) انڪار ته ڏاڍو ڪيائين.

(۲) ٻين جو ڀلو ڪرڻ سان خوشي حاصل ٿئي ٿي.

(۳) جيتوڻيڪ وقت لڳندو.

(۴) پئسا ڏيڻ جو خيال لاهي ڇڏ.

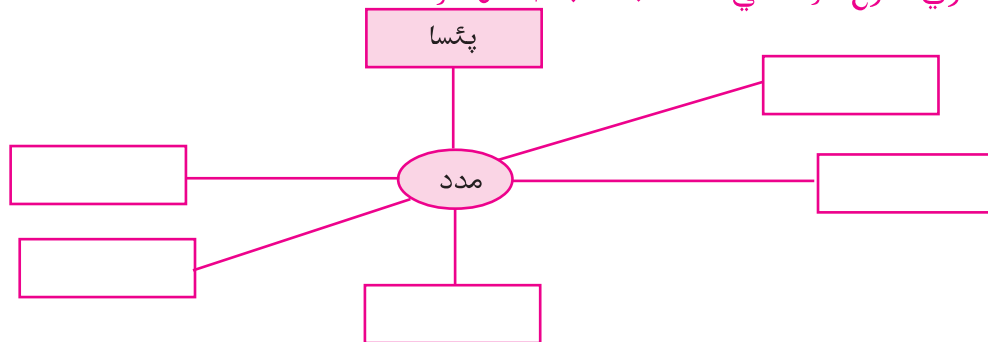
(پ) ”مون هڪ نئين روشني جي جهلڪ ڏني آهي.“

(۱) مٿي ڏنل جملي مان لفظ ٻولھي هيٺيان چوڪنڊا ڀريو.

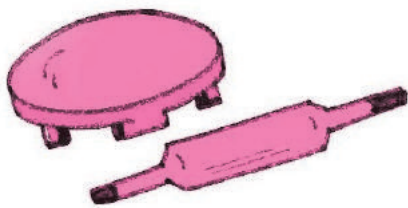
اسم	فعل	ضمير	صفت

(۲) انوءَ دوائون خريد ڪري پنهنجي دوست راجيش جي وقتاڻي مدد ڪئي.

(۳) توهان اهڙيءَ طرح ”وقتاڻي مدد“ جا ڪجهه مثال لکو.

۱۴. هڪ ٻئي جي مدد ڪريون

ڇڪلي ويلڻ جي جوڙي سڌائين آهي قائم،

پر هڪ دفعي ڇڪلي کي ورائي ويو ايمان،

چئي ”مون کان سواءِ نهندا ڪيئن ڦلڪا؟“

ڇڪلي جي ان بيان تي، ويلڻ کي آيو غصو،

چئي، مزو ڇڪلي، کي مان خوب چڪائيندس.

چئي ائين ويلڻ، هر تال تي هلي ويو.

ڇڪلي تي اتي جي چاڻي، بلڪل هلي ڍلي نا،

ڪين ڦلڪا نهي سگهيا ٿي هاڻي،

آخر ڇڪلي جو ايمان ٿيو چڪناچور.

ڀل پنهنجي جو ٿيس احساس،

ويلڻ کي پڪارائين پيار سان،

”چيائين“ آهيون ٻئي هڪ ٻئي جو آڌار.

رهي ڪين سگهنداسين، بنا هڪ ٻئي جي سهڪار جي.

ڇو نه گڏجي پريم پيار ۾ هلون،

هڪ ٻئي کي مدد ڪري ڪم راس ڪريون.

- آهڙيون ٻيون به ڪي شيون ٻڌايو جيڪي هڪ ٻئي جي سهڪار کانسواءِ هلي نٿيون سگهن.
- (۵) ”ٻه ته ٻارهان“ ان چوڻي لاءِ ڪابه آکاڻي / قصو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.
- (۶) شاگرد آتشبازي جا پنهنجا آزمودا ٻڌائين.
- (۷) ڦٽاڪا ٻارڻ سان ماحول ۾ اُن جو ڪنهن ڪنهن تي ڪهڙو اثر ٿئي ٿو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

وڻ پوکيو، پرڻويءَ کي بچايو

ڏسو ڇا چيو ۽ ٻڌايو.

- ماسٽر شاگردن کان چترن بابت گفتگو ڪرائي.
- پرڻويءَ جي ماحول کي آسپن ڪهڙيءَ ريت صاف، سهڻو، صحتمند رکي سگهون ٿا. اُن لاءِ اپاءُ سڃايو.
- وڻن لاءِ پنڃ نعرا لکو.

پرنسپال لعل سنگھ هزاريسنگھ آجواڻي جو جنم (1899-1976) سنڌ جي خيرپور ميرٿ شهر ۾ آجواڻي مڪلي ۾ ٿيو. هي شروع کان ئي هوشيار وديار ٿي رهيو. هن ممبئي يونيورسٽيءَ مان ايم. اي انگريزيءَ ۾ پاس ڪئي. هي پهريون سنڌي هو جنهن کي بي. اي ۾ انگريزي وڃي ۾ ممبئي يونيورسٽيءَ ۾ پهريون نمبر اچڻ ڪري يونيورسٽي پاران ايلس اسڪالرشپ عطا ٿي. هي صاحب نيشنل ڪاليج ممبئي جو پرنسپال ۽ ساهتيه اڪادميءَ جو ڪيترا سال ڪنوينر ٿي رهيو. هي انگريزيءَ ۽ سنڌيءَ جو عالم هو. سندس انگريزي ڪتاب **آمارٿل انڊيا** پنڌت جواهر لعل نهرو ڏاڍي چاهه سان پڙهندو هو.

هن سبق ۾ ليکڪ وقت جي اهميت ٻڌائيندي چيو آهي ته اسان کي وقت جو پورو پورو قدر ڪرڻ گهرجي.

ٻڌو، پڙهو، سمجھو ۽ عمل ۾ آڻيو.

پشچم جي ديسن کان آسپن گھڻو ڪجهه سکيا آهيون. اُتي جي ماڻهن کي ڏسي، اسان پنهنجي کاڌي پيئي، چال چلت، گهر جي سنجت ۽ روزمره جي وهنوار ۾ ڪافي غير گھير آندي آهي. مثال طور نيرڻ وقت اسان کي به اخبار پڙهڻ جي عادت پئجي ويئي آهي. بي ٻالھ جا اسان پشچم وارن کي جهٽي آهي، سا آهي ڊائري رکڻ جي رسم. نئون سال شروع ٿيندو ته نئين ڊائري هٿ ڪرڻ جي اُٿڻ ٿيندي. ڊائري رکڻ جو مطلب آهي مقرر ڪيل وقت تي ضروري هنڌ پهچڻ، ماڻهن سان گڏجڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ - سڀڪا ٻالھ پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو ڪم آهي، جو هر ڪنهن کي هٿڻ جڳائي.

پر انهيءَ گُٺ جي آسان مان گهڻا ٿا پرواهه ڪن؟ ڪنهن ميڙ جو مقرر وقت هوندو ڇهه بجاءِ، ته آسپن اُتي پهچنداسين پيا ساڍي ڇهين بجي. اهو ويچار ڪين ڪنداسون ته آسان جي دير سان وڃڻ ڪري ميڙ ڪوٺائيندڙن کي ضرور تڪليف ٿيندي يا آسان کان اڳ ۾ آيلن کي آهنگ ٿيندو. انهيءَ غفلت جي اثر کي روڪڻ لاءِ شادين، محفلن ۽ ٻين شغلن جي نيند-پٿرن ۾ ڄاڻايو ويندو آهي ته هن وقت کان هن وقت تائين اچي سگهو ٿا. اهڙيءَ حالت ۾ ڄاڻايل وقتن مان ڪنهن به هڪ جي پابندي ڪرڻي پوي ٿي.

ڪن ماڻهن کي وقت جي پابندي ضرور ڪرڻي پوي ٿي. ائين نه ڪرڻ سان نه رڳو ڏٺو وائڻو ٿو ٿو پوندو، پر عزت ۾ خلل پوڻ جو امڪان آهي. ڪن مشغولين ۾ وقت جي پابندي رکڻ بلڪل ئي ضروري آهي، نه ته ڇيهو هڪ طرف رسندو ۽ ڪلڻ هاب ٻئي پاسي ٿبو. ريل گاڏي يا هوائي جهاز ۾ مسافريءَ لاءِ جيڪڏهن وقت سر نه پهچبو ته ڇا گاڏي بيهاري ڇڏيندا، يا هوائي جهاز اڏامڻ کان روڪيو ويندو؟ جڏهن پليٽفارم تي پهچڻ سان گاڏيءَ کي ويندو ڏسبو آهي ته ڪيئن نه منهن جو رنگ بدلتو ٿيندو آهي. وڏن ڏندن ۽ ڪارخانن وارا انهيءَ ڪري مقرر جاءِ تي مقرر وقت کان به منت سويل ٿي پهچندا آهن ۽ دير سان اصل نه. وقت جي پابندي فقط اُهي ئي ڪين ٿا ڪن، جن جي مٿي تي ڪا جوابداري ڪانهي يا پنهنجي جوابداري سمجهڻ کان عار ٿا ڪن.

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي جي پنهنجي مان جي پرواهه آهي ته هن کي ٻئي جي شان جو پڻ اوترو ئي اوترو هئڻ کپي. جنهن ڪري کيس پاڻ ۾ وقت جي پابنديءَ جي هيڙ وجهڻ گهرجي. اهڙي هيڙ وڃڻدڙ آهي. وڏن کي ڏسي، ننڍا پڻ وقت جي پابندي جهڻ جهڻيندا، جا سندن لاءِ وڏي هوندي خوب ڪارگر ثابت ٿيندي.

ڪڏهن ڪڏهن ائين پڻ ٿيندو آهي ته بيماريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري وقت جي پابندي رکڻ مشڪل ٿي پوندي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اهڙي وقت ٽيليفون رستي يا خاص قاصد هٿ اڳلي کي بروقت چٽا ڏيڻ گهرجي. اهڙيءَ اطلاع ڏيڻ ڪري ٻئي جي عزت رهجي ايندي، انهيءَ ڪارڻ اوهانجو هن وقت مان مٿي ٿيندو.

وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي اهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

نوان لفظ

سنجڻ = سجاوٽ، ٺاهه ٺاهه	عار ڪرڻ = انڪار ڪرڻ، پاسو ڪرڻ.	اُٿڻ = بي چٽي، چٽا.
هيڙ وجهڻ = عادت وجهڻ.	اهنج = تڪليف.	ڪارگر ثابت ٿيڻ = ڪمائڻو ٿيڻ.
غفلت = بيپرواهي.	قاصد = نياپو پهچائيندڙ.	شغل = جلسو، اٿسو.
چٽا ڏيڻ = خبردار ڪرڻ.	پابندي = ضابطو، روڪ.	اهم = مکيه.
ٿوڻو پوڻ = نقصان پوڻ.	شرف عطا ڪرڻ = عزت ڏيڻ.	عزت ۾ خلل پوڻ = بدنامي ٿيڻ
ڇيهو رسڻ = نقصان پهچڻ.		

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) ڏاڏري جو رکڻ گهرجي؟
- (۲) پوري وقت تي نه پهچڻ ڪري ڇا ٿو ٿئي؟
- (۳) وقت سر نه پهچي سگهجي ته ڇا ڪجي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) پوري وقت تي پهچڻ ۽ ڪم ڪرڻ جي هير مان ڪهڙا فائدا آهن؟
- (۲) اسڪول ۾ دير سان اچڻ ڪري ڪهڙا نقصان ٿي سگهن ٿا؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا خال ڀريو.

- (۱) سپڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو ..... آهي.
- (۲) ڪن ماڻهن کي وقت جي ..... ضرور ڪرڻي پوي ٿي.
- (۳) ..... جي ديسن کان آسپن گهڻو ڪجهه سکيا آهيون.
- (۴) وقت جي پابندي انسان جي ..... جي اهم نشاني آهي.

(ب) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(۱) آهڻج	(i) مکيه
(۲) پابندي	(ii) تڪليف
(۳) غفلت	(iii) ضابطو
(۴) اهم	(iv) بيپرواهي

(ث) هيٺين لفظن جا ضد لکو.

شروع، دير، ڄاڻو، عزت، ڪلڻ

(د) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

وقت، مشڪلات، جوابداري، هول، بيماري

(س) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

آسپن، جيڪو، لاءِ، سٺو، يا، ماڻهو

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جُملي ۾ ڪم آڻيو.

- (i) چيهو رستو   (ii) چٽاءُ ڏيڻ   (iii) هير وجهڻ   (iv) آر ڪرڻ

پورڪ آپياس

(۱) ٺڪر تي عملي ڪاريه

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهو ..... منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

(الف) صحيح يا غلط لکو.

- (۱) فضيلت ٿي منش کي اوچ تي رسائي ٿي. ( )
- (۲) وقت جي پابنديءَ سان نقصان ٿيندو آهي. ( )

(ب) ٽڪر مان هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ڳولهي لکو.

(۱) عادت

(۲) مکيه

(۳) ڏکيائي

(۴) نياپو پهچائيندڙ

(ب) وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي اهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

مٿين ستن تي آڌار رکندڙ سوالن جا جواب لکو.

(۱) ڪهڙو لفظ ٻه دفعا ڪم آندل آهي؟

(۲) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو لکو.

(۳) ٻه اسر چونڊيو.

(۴) حرف جملو ڳولھيو.

(۲) توهين ٻُڌل يا آزمودو ڪيل اهڙو ڪو واقعو يا گهٽنا بيان ڪريو جڏهن ڪٿي وقت تي نه پهچي سگهيا
ته .....

(۳) ماستر شاگردن کي وقت جي پابندي بابت گفتگو ڪرائي، وقت جي پابنديءَ جي اهميت ٻڌائڻ لاءِ
چوندو.

(۴) جيڪڏهن سچ نه اُپري ته ..... ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکي اچڻ لاءِ چوندو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

ڪ	آلف	ر	چ	ڌ	م	ٺ
ڻ	ن	هم		آ	گھ	ن
ي	چ			ت	س	ڊ
ل	ب	پ	ي	و	و	ج

وچون اکر 'ه' ڪم آڻي ٻين اکرن جي مدد سان لفظ تيار ڪريو.

(۱) هڪ جانور :

(۲) شاباسي لاءِ لفظ :

(۳) زمين کيڙڻ جو ساڌن :

(۴) جهنگل ۾ اوچتو ڀاڻ مرادو لڳندي آهي.

- (۵) ڪرڻ سان سڀ ڪم سؤا ٿين ٿا.
- (۶) جي مند ۾ ڪوئل مٺا گيت ٻائي ٿي.
- (۷) مونکي پوساڻ کان پُٺي پهچڻ لاءِ ڪلاڪ لڳندا آهن.
- (۸) وقت جي سمجھڻ گهرجي.
- (۹) پل قيمتي آهي.
- (۱۰) ميناڪشيءَ جو کيس ڏي سمان سمجهندو آهي.

پرائي پچر

مان ۾ پڙهو ۽ سمجهو.

پرائي پچار ماڻهن ۾ ڏاڍي عام آهي. اڳلي ۾ ڪي لڪل عيب ۽ سُقم هوندا، ته ماڻهن کي هروڀرو به انهن کي ڪولڻ ۾ ڏاڍي خوشي ۽ مزو ايندو آهي. اوڏي مهل جي ڳالهه ياد ڪن ته جيئن ڀانئين ته ٻيا مون سان هلن، تيئن تون پڻ انهن سان هل، ته هوند زبان کي قاعدي ۾ رکن، ۽ ٻئي جي لاهڻيءَ لاهڻ ۽ لوڪن اڳيان کيس ڏني ڪرڻ کان باز اچن، ڪير عيبن کان آجو آهي؟ ڀلا اهو ڪار ڇو ڪنهن مهل رڳو پنهنجي دل تي هٿ رکي ڏسي، ته ساڳيءَ ريت ڪو منهنجا عيب ٻين اڳيان پڌرا ڪري ته ڪيتري نه چڙ اچي، تڏهن خود کيس ڪهڙو حق آهي جو ٻين جا پٽ ويچارڻي؟ ياد رکڻ کپي ته جي ٻين جي عيبجوئي ڪبي، ته ڪو اهڙو وقت ايندو جو اسان جا سمورا عيب کلي ظاهر ٿيندا، ۽ جيڪا عقوبت اسان سان ٿيندي، سا ڏٺي شل نه ڪنهن کي ڏئي نه ڏيکاري. چوندا آهن ته جيڪڏهن ڪير ڪنهن لاءِ هڪ آڱر کڻي ٿو ته سندس ٽي آڱريون اُن ڏانهن اشارو ڪن ٿيون. انڪري اسانکي سوچي سمجهي ڳالهائڻ گهرجي. جيڪڏهن ڳالهائڻ جائز ۽ ضروري هجي ته اهڙيون ڳالهيون ڪجن، جن مان ٻين کي فائدو رسي. جيڪڏهن ڪو ڪنهن جي ڳالهه ڪري رهيو آهي، ته تون ڪو بهانو ڪري اُتان اُٿي وڃ يا اُتي ڳالهه ڦيرائي، ڪجهه سنو ڳالهائي. اُتي اها ڳالهه ياد ڏيار، ته جيڪڏهن اسان کان ڪا خطا نه ٿي آهي ته اسان جي خوش نصيبي فقط اُڀاڻڻهار جي پلائيءَ ڪري ٿي آهي، ۽ ساڳئي وقت ڳلاخور کي نرمائيءَ سان سمجهاءَ جيئن اڳتي زبان تي اهڙو گفتو نه آڻي، ۽ ڳلا ٿيل جو ڪو چڱو ڳڻ توکي سمجهندو هجي ته اهو ورنن ڪر. اهي حرف ڪو دل سان هنڊائي، ته اها ڳلاخوريءَ سنڌي برائي توڙي ان مان جيڪي انيڪ ڳناهه ٿا ڦٽن، سي هوند جهٽ ڳر ٿي وڃن.

- اڏياپڪ شاگردن کي ڌيان سان پڙهڻ لاءِ چونڊو. ان تي گفتگو ڪرائيندو.
- پرائي پچر ۾ آجايو وقت نه وڃائڻ گهرجي، ان جي اهميت سمجهائيندو.

پنڊت ڪشنچند ٽوپڻداس جيتلي (1995ع - 1910ع) سنڌي سماج جي انهن ٿورن ودوانن ۽ ڪوچنيڪن مان هڪ آهي، جن قديم سنڌي زبان، سڀيتا، اتهاس ۽ سنڌي ماڻهن تي نور نچوڻي رچنا ڪئي آهي. پنڊت جيتلي سنسڪرت ساهتيه جو ڄاڻو هوندي ڪاليداس جي 'ميگهدوت' جو سنڌيءَ ۾ انواد ڪيو هو پونا مان 'سنڌي سونهن' نالي هڪ ڪوجناتمڪ رسالو ڪڍندو هئو. هيءُ ليکڪ 'سنڌي ڏڻ وار' ڪتاب مان ڪنيل آهي. هن ليکڪ ۾ سنڌي ڏڻ وارن بابت دلچسپ ڄاڻ ڏنل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

چيتي چنڊ

سنڌي سماج ۾ چيتي چنڊ جي مهتا وڏي آهي. وڪرم سنبت ۱۰۰۷ يعني عيسوي سن ۹۵۰ ۾ سنڌين جي اُشت ديو، شري اڏيري لال، نصرپور ۾ شري رتن راءِ لهاڻي جي گهر، ماما ديوكيءَ جي گرپ مان جنم ورتو. اها سهاڻي ٻيڄ جي تڻي ۽ ٿارونءَ جو ڏينهن هو. اڏيري لال، اُن وقت جي حاڪم مرڪ شاهه جي ظلمن کان سنڌي هندو سماج جي رکشا ڪئي. سنڌي هندو سماج ۾ شري اڏيري لال کي وروڻ ديوتا جو اوتار مڃيو وڃي ٿو، جنهن جي 'رگ ويد' ۾ گهڻي مهما ڪئي ويئي آهي.

ورهاڻي کان پوءِ ڀارت ۾ سنڌي هندن چيتي چنڊ کي 'سنڌيت جو ڏينهن' ڪري ملهائڻ شروع ڪيو آهي.

اڪڻ ٿيڇ

هيءُ ڏڻ ويساڪ جي سهائي ٿين ٿئي ٿي ٿئي ٿو. اڪڻ ٿيڇ جو سنسڪرت روپ آهي 'اڪشيہ ترتيبا'. 'اڪشيہ' معنيٰ جيڪو کٽ نه ٿئي، سدائين قائم رهي. تنهن ڪري اڄوڪي ڏينهن ڪيل دان هميشه قائم رهي ٿو. ڀڳوان پرسرام اڄوڪي ڏينهن جنم ورتو هو، جنهن مريادا جو پالن نه ڪندڙ مغرور ڪترين جو ۲۱ دفعا سنگهار ڪيو.

چاليهو

اڪاڙ جي مهيني ۾ سڄ جنهن ڏينهن ڪرڪ سنڪراتي ۾ اچي تنهن ڏينهن کان وٺي لال جو چاليهو شروع ڪبو آهي. چوماسو به ساڳئي ڏينهن کان شروع ٿئي ٿو. هي ڏڻ سنڪراتيءَ سان لاڳاپو رکي ٿو. ڪرڪ سنڪراتيءَ کان شروع ڪيل ورت سنگه سنڪراتيءَ جي ڏينهن چاليهن ڏينهن پورو ڪجي ٿو. اهو لڳ ڀڳ جنماشتميءَ جي آس پاس اچي ٿو.

گوڙو - نانگ پنچمي

سانوڻ جي سهائي پنجئن تي نانگ اڳيان ڪير - ڦل رکي پوڄا ڪبي آهي. نانگ، به ڪال جو روپ آهي. هن ڏڻ مان جيو ديا جي پاونا به ظاهر آهي ۽ ٻڌايل آهي ته دشمن سان به پلائي ڪجي. ڪنهن جو منو نه ٿجي.

ٽيڇڙي

سانوڻ جي اونداهي ٿيڇ يعني ٽين تاريخ تي ڪماريون ۽ سهاڻيون ٽيڇڙيءَ جو ورت رکنديون آهن. سانوڻ جي سهائي گيارس تي براهمن مڱ پوکيندا آهن، جيڪي ٽيڇڙيءَ تائين وڌي هٿ جيڏا سلا ٿيندا آهن. ٽيڇڙيءَ ڏينهن ماڻهو اهي سلا براهمن جي گهران کڻي ايندا آهن. ورت واريون منجهند جو اهي سلا پينگهي ۾ رکي لوڏينديون آهن. سنجها جو براهمن کان آکاڻي ٻڌي، چنڊ کي ارڳ ڏيئي، ورت چوڙينديون آهن. چنڊ کي ارڳ ڏيڻ وقت چونديون آهن :-

”هٿ ڪري پير ڪري،

ارڳ ڏيون ڪوئي چڙهي،

چندرما نڪتو ڪهنبا ويس ڪري،

گوريون ڏينس ڪير ڪٿور پري.“

وڏي ٿڌڙي

سانوڻ جي اونداهي چن تي لولا پچائي دانگي ٺاربي آهي ۽ ستن تي ننڍن وڏن کي چنڊو هڻي ٿڌو کائبو آهي. چنڊي وقت چئبو :

’سانوڻ ۾ ستن آئي، آئي ڪرشن پڪشي،

مان سيتلا پوڄيان، پتن پوٽن وچ ڪري،

تو در نواڻي، ميري وينتي سڻيڇ،

ڏيڇ آڻ - سان (هرشت پرشت تندرست ٻار)

لاکڙو، ساکڙو، هنبسرو، دپسرو، ننڍي مائي،
وڏي مائي، لنگهي پيا پار، سٺي سيتلا جي آڌار.

مها لکشمي ۽ جا سڙا

بڏي جي سهائي انٺن تي هيڊ ۾ رڳيل ست جي سورهن تندن واري ڏاڳي ۾ سورهن ڳنڍيون ڏيئي
مها لکشمي ۽ جي آکاڻي ٻڌي سڳڙو ٻڌبو آهي. وري اونڌا هي، انٺن تي چوڙبو آهي.

لال لوڻي

هيءُ ڏڻ اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو. اڄ کان ڇهه هزار سال اڳ نئون سال ناهري مهيني کان
شروع ٿيندو هو. جيڪو هن وقت چيت کان شروع ٿئي ٿو. نئون سال هميشه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو
آهي، جنهن کي جوتش ۽ 'ڌرم شاسترن' ۾ 'وسنت سنڀات' چئجي ٿو. ويدڪ زماني ۾ ان ڏينهن تي رشي
- مني يگير - هون ڪندا هئا. هيءُ لال لوڻي ڏڻ انهيءَ پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

اُتراڻ - تر موري

جوتش ۾ 'ميش' وغيره ٻارهن راسيون آهن، جن کي سنڪراتي چئبو آهي. سڄ هر هڪ سنڪراتيءَ ۾
هڪ مهينو رهي ٿو. هنن ۾ مڪر راس کان وٺي مٿن تائين ڇهن راسين کي 'اُتراڻ' چئجي ٿو ۽ ڪرڪ راس
کان وٺي ڏن راس تائين ڇهن راسين کي 'دڪشڻاين' چئبو آهي. اُتراڻ واريون ڇهه راسيون ديوتائن جو هڪ
ڏينهن آهي ۽ دڪشڻاين واريون ڇهه راسيون رات آهن. جڏهن مڪر راس ۾ سڄ پرويش ڪري ٿو، انهيءَ
ڏينهن کي اُتراڻ چئجي ٿو. اُن ڏينهن ترن سان گڏ موريون جو دان خاص چيل آهي. تر ۽ موريون بلغهر کي
گهٽائيندڙ آهن، جيڪو سياري ۾ سڻين کاڌن کائڻ ڪري سرير ۾ وڌي وڃي ٿو.

مٿي ٻڌايو ويو آهي ته اُتراڻ واريون ڇهه راسيون ديوتائن جو ڏينهن آهي. ڌرم شاسترن انوسار جيڪو
انسان اُتراڻ وارين راسين ۾ سرير ڇڏي ٿو، اهو ديو لوڪ (سرڳ) ڏانهن وڃي ٿو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو
پيشمر پتامه ڪرڪيتر جي لڙائيءَ ۾ گهايل ٿي تيرن جي سڀا تي تبسبن پيو رهيو، جيسين اُتراڻ شروع
ٿئي.

نوان لفظ

هرج - نقصان
اڪشمير - ناس نه ٿيندڙ
نواڻي - جهڪيس، نوڙيس
سنگهار - وڌ

منو - دشمن
ڪنهنبا - ڪيسري رنگ وارا
ترتيا - ٽيڇ
اشت ديو - ديوتا

مهتا - اهميت
سمبت - شروعات، اچڻ
دانگي - نڪر جو تڻو
ڏيڇ - ڏڄاءُ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن مان هر هڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکيو.

- (۱) چاليهو ڪڏهن پورو ٿيندو آهي؟
- (۲) لال لوئي ڪڏهن ملهائي ويندي آهي؟
- (۳) ”سنڌيت جو ڏينهن“ ڪڏهن ملهائيو ويندو آهي؟
- (۴) وڏي ٿڌڙيءَ جي ڪهڙي اهميت آهي؟

سوال ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکيو.

- (۱) ڇيٽي ڇنڊ ڇو ملهائيو وڃي ٿو؟
- (۲) آڪٽ ٽيڇ جو ڏڻ ڪڏهن ملهائيو ويندو آهي ۽ ان ڏڻ جي ڪهڙي اهميت آهي؟
- (۳) اُتران ڇاڪي ٿو چئجي؟ ان ڏينهن تي ڇا دان ڪيو ويندو آهي؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکيو.

ڌرم، ڏينهن، ديوتا، جنم، ظاهر

(ب) صفتون ٺاهيو.

اُچ، اوندهه، ديا، سماج، سال

(ڄ) وياڪرڻ موجب ٻالهاڻن جا لفظ سڃاڻو.

منهنجو، سڄ، ۾، اچي ٿو، سدائين.

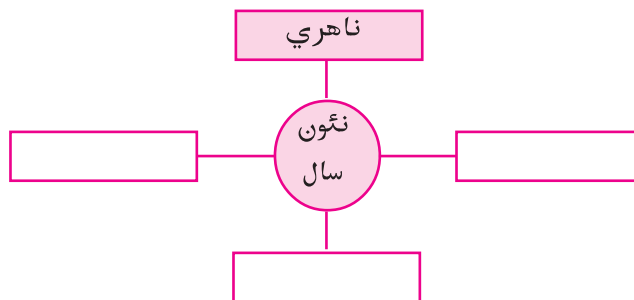
پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪر

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتران ..... پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

(الف) چوڪنڊا پورا ڪريو. (نئين سال سان لاڳاپو رکندڙ ٻالهيون)

(ب) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

- (۱) نمبر ڏيکاريندڙ لفظ.
- (۲) لال لوئي کان پوءِ ايندڙ ڏڻ.
- (۳) هن وقت نئين سال جو پهريون مهينو.
- (۴) پراچين زماني جي نشاني.

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪاروائي ڪريو.

- ۱) هيءُ ڏنل اُتراءُ کان هڪ ڏينهن اڳهه ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ بدران مناسب ڏنل سمجھي جملو وري لکو.)
- ۲) نئون سال هميشه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ جو ضد ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)
- ۳) هيءُ لال لوئي ڏنل اُنهيءَ پراچين ڏنل جي نشاني آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ استعمال ڪري نئون جملو لکو)
- ۴) جنهن کي جوتش ۽ ڌرم شاسترن ۾ ”وسنت سنڀات“ چئجي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ ڇا بابت ڪم آندل آهي)

۲. ڀارت ۾ الڳ الڳ ذاتين جا مکيه ڏڻ لکو.

۳. توهانجي پاڙي ۾ رهندڙ (سنڌين کانسواءِ) ٻئي ڪنهن ذات جي پوشاڪ، ڏڻ، ريتيون رسمون وغيره جي باري ۾ توهان کي جيڪا ڄاڻ آهي لکو.

۴. ”منهنجو وڻندڙ ڏڻ“ وڃي ٽي مضمون لکو.

۵. ڪلاس ۾ سنڌي ڏڻن بابت گفتگو ڪري وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪريو.

۶. پنهنجي دوست يا ساھيڙيءَ کي خط لکي ڏياريءَ جي موڪلن ۾ پاڻ وٽ گھرائڻ جي نيند ڏيو.

سنڌي ڪلا ۽ طعام

ڏسو، ڇاپيو، ٻڌايو.

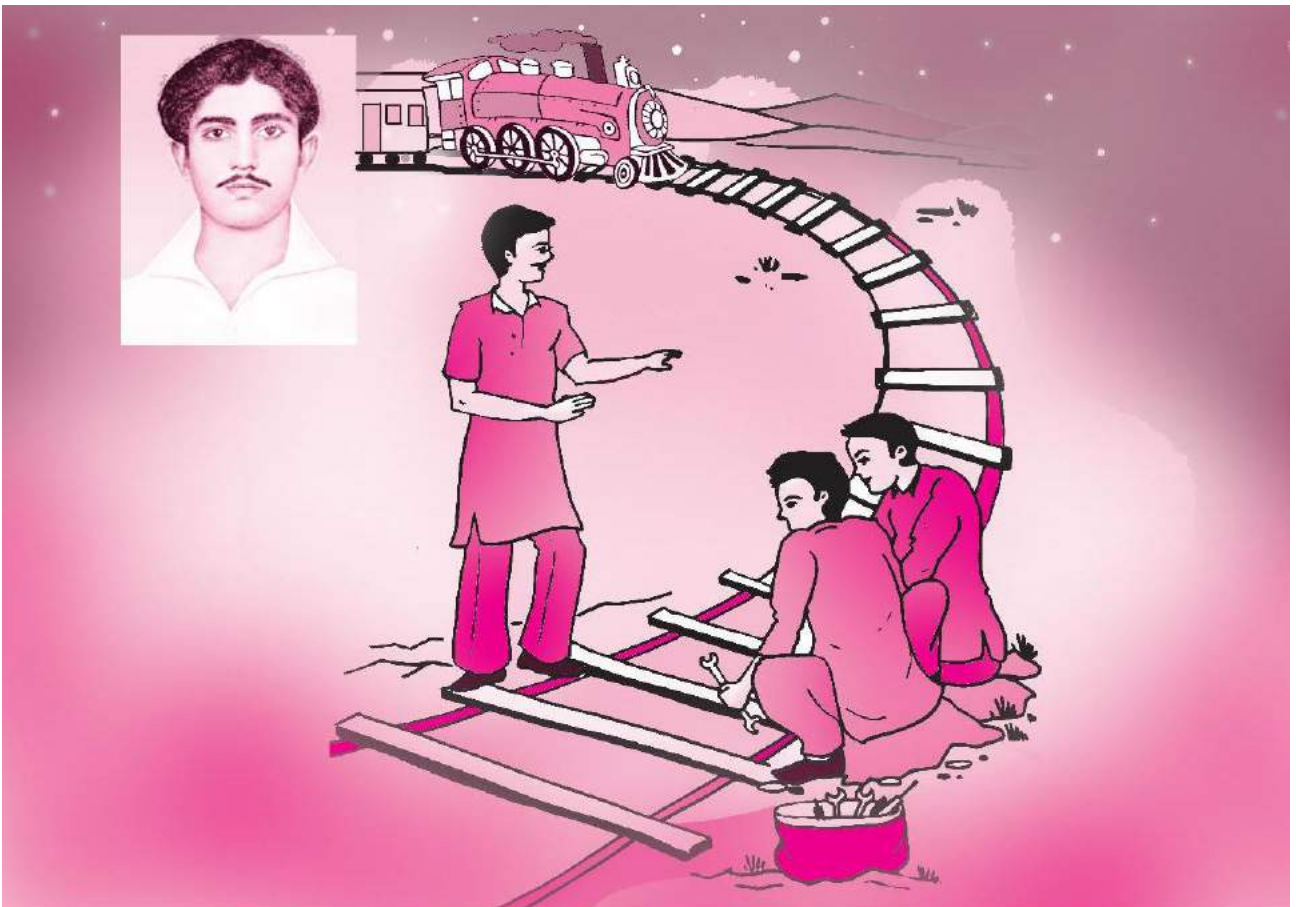

- ماسٽر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي اُن تي گفتگو ڪرائي. هر هڪ شاگرد کي اُن بابت ٻڌائڻ لاءِ همٿائي.

وطن لاءِ جانِ پي صدقي

”گورڊن شرما “گھيل“ (سنہ ۱۹۳۷ع) سنڌي ٻولي، ساهتيہ تعليم، ڪلا ۽ پترڪار جي ڪيترن ۾ پنجن ڏهاڪن کان سرگرم رهيو آهي. هن جا سنڌي هنديءَ ۾ ڪيترائي ڪتاب ڇپيل آهن. ”ميڙي چونڊي“ تي راشٽريہ سنڌي پاشا وڪاس پريشد (NCPSL) پارت سرڪار طرفان سنہ ۲۰۰۰ع ۾ انعام مليل اٿس. هن ليک ۾ هيمنوءَ ڪالائيءَ بابت ٻڌايو آهي.

ٻُڌو، پڙهو ۽ اداڪاري ڪريو.

اسٽيج تي جهڪي روشني آهي. هڪ پاسي کان هڪ نوجوان اچي ٿو.
ساٿي ۱ : هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا. دشمن کي مٽائڻ جو قسم کائون ٿا. (ٻه دفعا)

(ٻئي پاسي کان هڪ ٻيو نوجوان اچي ٿو.)

ساٿي ۲ : او منهنجا پيارا وطن، پيارا وطن،
تو تان قربان قربان من جند ۽ جان. (ٻه دفعا)

ساٿي ۱ : آڏا! اڃان هيمنو نه پهتو آهي.

ساٿي ۲ : ضرور ڪا سازش ستيندو هوندو.

او گهايل! هر هندو اسيءَ کي اقرار اهوئي ڪرڻو آ
هن ديش جي خاطر جيئڻو آ، هن ملڪ جي خاطر مرڻو آ.

(هڪ پاسي کان هيمنون اسٽيج تي اچي ٿو)

هيمون : ڀارت ماتا جي جئ. منهنجا ساٿيو!

هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي. ڌيان سان ٻڌو.

ساٿي ۱ : ها ها، اسين توسان گڏ آهيون. جيئن چوندين، تيئن ڪندا سين.

ساٿي ۲ : حڪم ڪر هيمون جان حاضر آهي.

هيمون : ڌيان سان ٻڌو، اسان جي ديش واسين کي قتل ڪرڻ لاءِ انگريزن جي هڪ ٽرين هٿيارن ۽ بارود سان ڀريل اڄ رات جو هتان لنگهڻ واري آهي.

ساٿي ۱ : حڪم ڪر پيارا، تون ڇا ٿو چاهين؟

ساٿي ۲ : سکر جي هن ڪڙڪ سياري جي رات اسان کي ڏکائي نه سگهندي.

هيمون : هلو ته رٿيل رٿا موجب ملي اُن ٽرين کي ڪيرائي مُلڪي محبت جو مثال قائم ڪريون.

ساٿي ۱ : قبول آ، قبول آ.

ساٿي ۲ : فش پليٽس ڪڍڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا اٿم.

هيمون : پوءِ دير ڇا جي؟

(ٽيئي چٽان هڪ پاسي ويهي ڪم کي لڳي وڃن ٿا. نڪ نڪ جو آواز اچي ٿو)

هيمون : سکر پُراڻي ۾ سکر بسڪوٽ فيڪٽري جي آس پاس گهڻو ڪري انگريز پوليس وارا پهرو ڏيندا رهندا آهن. ان ڪري ساوڌان رهجو.

ساٿي ۱ : مهاڻا گانڌيءَ چيو آهي ”ڪرو يا مرو“

ساٿي ۲ : ”سرفروشي ڪي تمنا آب هماري دل ۾ هئ، ديڪنا هئ زور ڪتنا بازوئي قاتل ۾ هئ!“

هيمون : شاباس ساٿيو!

تنهنجي رکشا لاءِ ماتا ڪيترن پنهنجي سر سان اڄ ٻڌو آهي ڪفن.

(وري نڪ نڪ جو آواز ٻڌڻ ۾ اچي ٿو)

(اوچتو هڪ پاسي کان ٽارچ جي روشني ٽنهي تي پوي ٿي)

هيمون : مونکي ڏيو هٿوڙو ۽ پانو، گرم ٿي وڃو جلدي، هيءَ مشعل اُجهامڻ نه ڏجو.

(ٻئي ساٿي هڪ پاسي هليا ٿا وڃن)

(هيمون پنهنجو ڪم ڪندو ٿو رهي. اوچتو هڪ پاسي کان هڪ پوليس وارو اچي ٿو)

پوليس : خبردار، شيطان! جي ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي اٿئي. آندڙ ٻُڪيون ڪڍي ڇڏيندو سانءِ.
هيمون : آزادي گهرجي ماڻهن جي، آزادي پياري ڀارت جي آزادي سڀني ڌرم جي، آزادي پياري ڀارت جي.

پوليس : خاموش! بدتميز، خبر پوئي ٿي ته ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهين؟
هيمون : سوڙي جن جي سڀڙ مَرڻُ تنهن مُشاهدو جناب، ارمان صرف ان ڳالهه جو اٿم ته هندستاني هوندي به اوهان فرنگين جي طرفداري ڪري رهيا آهيو. توهان کي لڄ اچڻ گهرجي.

پوليس : اي چوڪرا! تون مون کي ٿو نصيحت ڏين؟ نيڪ آهي، تو وانگر مان به هندستاني آهيان. سچ سچ ٻڌاءِ توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ مون سندن آواز ٻڌو هو.

هيمون : (ڪلندي ڪلندي) مون سان گڏ ڪير هئا؟ چڱا ڇالاڪ سپاهي ٿا لڳو. هت مان، فقط مان ئي هوس ۽ اوهانجي سامهون به آهيان. منهنجا ساٿي ته هيءُ هتوڙو ۽ ٻيا آهن.

پوليس : ڪوڙ نه ڳالهائي جوان! سڀ سڙائون معاف ڪرائي ڇڏيندوسان، منهنجو مطلب آهي، گرفتاريءَ کان به چڱي پوندين.

هيمون : ڪيڏي نه وڏي ڍل ٿا رکو، آخر آهيو ته اوهين به هندستاني نه؟
پوليس : منهنجو وقت برباد نه ڪر. سچ ٻڌاءِ. تنهنجي عمر تي قياس ٿو اچيم، نه ته قاسيءَ کان بچي ڪين سگهندين.

هيمون : قاسي! قاسي سزا آهي يا انعام؟ ڇا پڳت سنگهه کي ڀلائي ڇڏيو اٿو. مون جهڙن ناچيز ديش پڳتن لاءِ قاسي، سزا نه پر انمول سوغات آهي.

پوليس : هنيلا نوجوان! پنهنجي ابي امڙ جو خيال ڪر، يار دوستن تي ڇا گذرندي ان تي ويچار ڪر.
هيمون : آفيسر منهنجي ڳالهه ٻڌي ڇڏ. منهنجي ماءُ پيءُ لاءِ ديش جو هر نوجوان هيمون سمان رهندو. منهنجي خون جي قطري قطري مان هڪ نئون هيمون جنم وٺندو. هاڻي ٻڌاءِ ڪٿي پهچندا تنهنجا خودغرض حاڪم؟

پوليس : آخرين موقعو ڏيان ٿو. سچ ٻڌاءِ ته توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ نه ٻڌائيندي ته هٿڪڙيون هڻي قيد جي اونداهي ڪمري ۾ ڦٽو ڪرائيندوسان.

هيمون : (زور سان ڪلندي) آڪٽوبر ۱۹۴۲ جي ۲۳ تاريخ رات جو اونداهي ۾ ثواب جهڙو ڪم ڪرڻ لاءِ، قيد جي اونداهي ڪونري... مزو اچي ويندو.

هيمون : (هال ۾ وينل سڀني ماڻهن کي پرڻام ڪندي)
او مائٽن جا لال اٿو، او ڀارت ديش جا پال اٿو. آزاديءَ جا رکپال اٿو، او هر دشمن جا ڪال اٿو. وندي ماترم، ڀارت ماتا جي جڙ.

(پردو ڪري ٿو)

نوان لفظ

اقرار ڪرڻ - انجام ڪرڻ.	اُجهامڻ - وسامڻ.	سوڙي - ڦاسي.
قياس ڪرڻ - ديا ڪرڻ.	سوغات - سوکڙي.	خود غرض - مطلب، سوارڻي.

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ يا ٻن جملن ۾ لکو.

- (۱) هيومنءَ ۽ سندس ساٿين گڏجي ڪهڙي رٿا رٿي؟
- (۲) پوليس وارو هيومنءَ کي ڪنهن جو خيال ڪرڻ لاءِ چوي ٿو؟
- (۳) هيومن، پوليس واري کي پنهنجي ساٿين جا ڪهڙا نالا ٻڌايا؟

سوال ۲. هيٺيان جُملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

- (۱) ”هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا؟“
- (۲) ”هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي.“
- (۳) ”فش پليٽس ڪيڊ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا اٿم.“
- (۴) ”خبر پوئي ٿي ته ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهي؟“
- (۵) ”ڪيڏي نه وڏي دل ٿا رکو.“

سوال ۳. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

دشمن، نوجوان، آزادي، چالاڪ، سچ

سوال ۴. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

اقرار ڪرڻ، قياس ڪرڻ، روانو ٿيڻ

سوال ۵. هيٺيان لفظ ڳالهائڻ موجب سڃاڻو.

هاڻي، شاباس، ڀر، ڀارت، سکر

سوال ۶. هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو.

خبر، پيار، سچ، اچ، گهڻا ٿي

سوال ۷. هيومنءَ کي پوليس وارو ڇو پڪڙي ويو؟

پورڪ آپياس

(۱) ايڪانڪي تي آڌار رکندڙ مشغوليون.

(الف) هيٺ ڏنل لفظن لاءِ ساڳي معنيٰ وارا لفظ لکو.

لڇ، برباد، ڀلائي، قطري قطري، جوش

(ب) جوڙا ملايو.

جند ۽ جان
لڳينگي هر برس ميلي
مرڻ تنين مشاهدو
او هر دشمن جا ڪال اُٿو

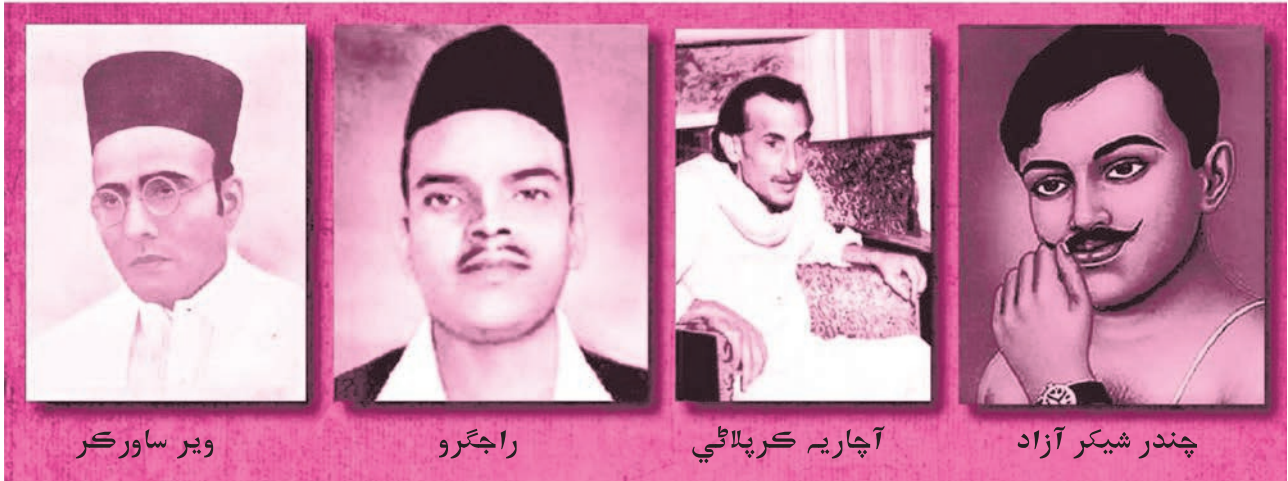
سوڙي جن جي سڀڄ
آزاديءَ جا رکپال اُٿو
شهيدون ڪي چٽاڻون ڀر
تو تان قربان

(پ) ”ضرور ڪا سازش ستيندو هوندو.“

- (۱) اها ست ڪنهن، ڪنهنڪي چئي آهي؟
- (۲) ڪنهن بابت چيل آهي؟
- (۳) ضرور لفظ بدران ٻيو مناسب لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو.
- (۴) ست مان ضمير ڳولهيو.

(۲) هيٺ ڏنل آزاديءَ جي پراونن بابت ڄاڻ حاصل ڪري ڪلاس ۾ ٻڌائڻ لاءِ چئو.

وير ساورڪر

راجڙو

آچاريه ڪرپلاڻي

چندر شيڪر آزاد

(۳) سائي کي سهي ڪونه، بکي کي ڏي ڪونه. اها چوڻي سمجهايو.

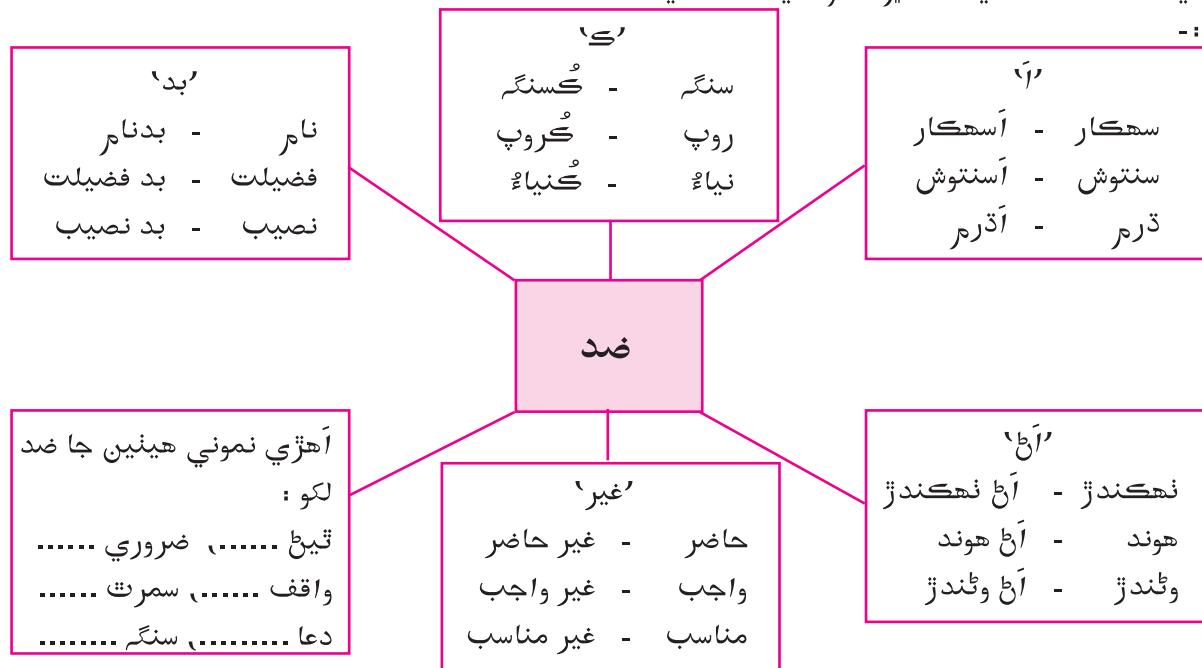
(۴) ماسٽر شاگردن کي الڳ الڳ ڪردار ڏيئي ڏنل ايڪانڪي ناٽڪ جي روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چونڊو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

اَ، ڪَ، بد، اڻ، غير

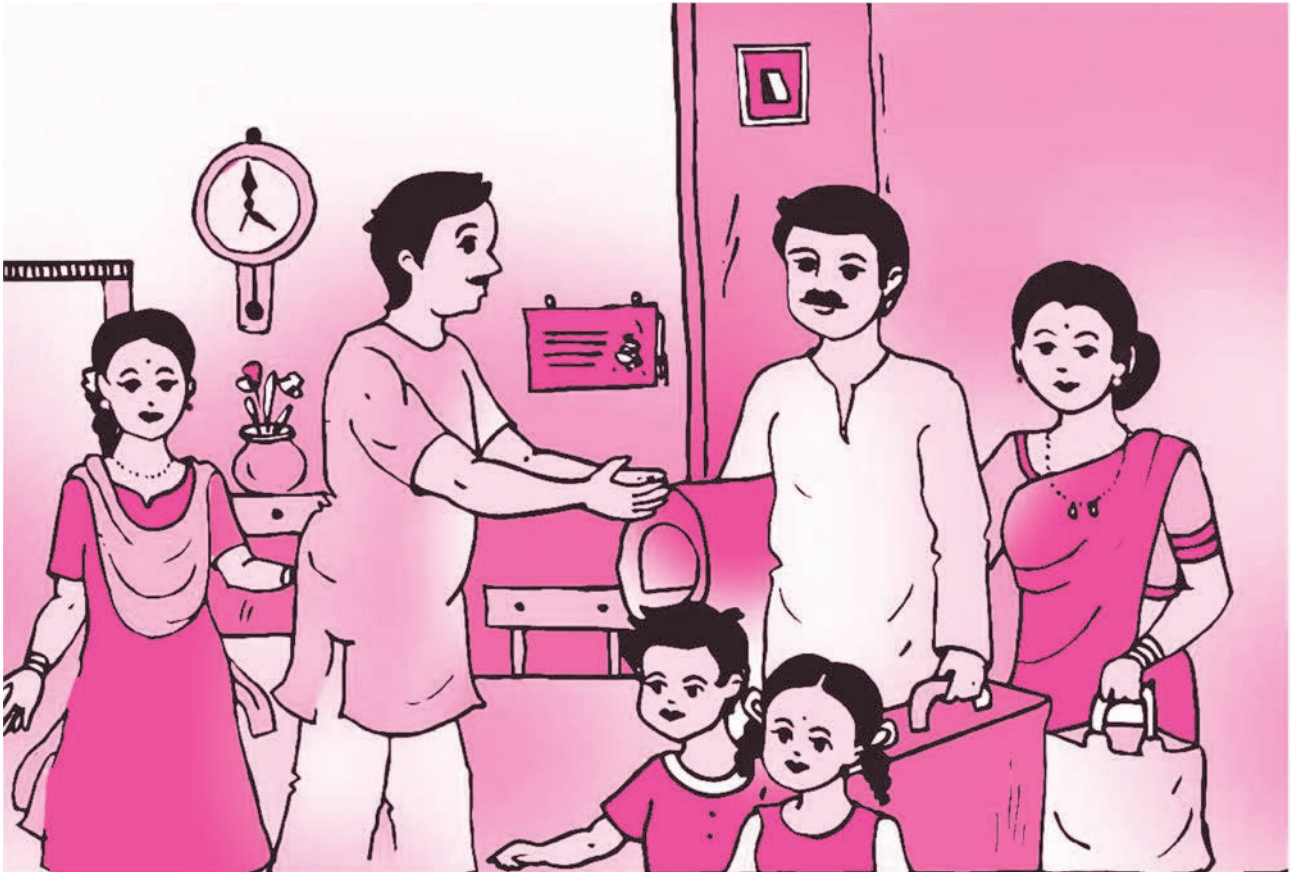
اهي اکر آڳاٽين جي روپ ۾ ڪم آڻي ضد ٺاهي سگهبا آهن.

مثال :-

هيءَ مذاقي سبق آهي. هن سبق ۾ مهمان بابت ٻڌايل آهي ته اُن ۾ ڪهڙا ڪٿ هئڻ گهرجن. جيڪڏهن مهمان بي واجبي هلت هلي ٿو ته اهو ميزبان لاءِ مصيبت جو ڪارڻ بڻجي ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

چوندا آهن ته مهمان ڪنهن نصيب واري جي گهر ايندو آهي. ڇاڪاڻ ته اُن کي پڳوان جو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي. سو منهنجو به پاڻ ڪليو، جڏهن رات جو ساڍي ٻارهين بجي اسان جي گهر مهمان اچي وارد ٿيا. اسين گهر جا پاڻي ڪاٽي پي سڀ اون لاهي منڙي نند ۾ سمهيا پيا هئاسين. اوچتو دروازي تي ٺڪ ٺڪ جو آواز ٿيو. در کولي جان کڻي ڏسان ته اسانجو هڪ پريون مائٽ پنهنجي پٽي ۽ ٻن ٻارن سميت هڪ پٽي ۽ بسترو جهليو ٻاهر بيٺو آهي. مون ٻاهرئين نموني منهن تي مرڪ آڻي کين چيو، ”اچو سائين، پلي ڪري آيا.“ مهمان آڪڻ لڳو، ”توهان ته اسان وٽ اچو ڪونه ٿا. آخر اسان کي ئي توهان جي اُڪير لڳي. دل ۾ سوچيم ته ٻارن کي وٽڪيشن آهي، ڇو نه توهان وٽان به ٿي ڏينهن گهمي ڦري وڃون.“

پٽي بسترو وٺندي مان انهن کي اندر اچڻ لاءِ چيو. ڪمهلي وقت مهمانن کي آيل ڏسي منهنجي شريمنيءَ جي پيرن هيٺيان زمين ڪسڪي ويئي. تڏهن به ٻاهرئينءَ طرح انهن جو آدرستڪار ڪيائين. کين روئي پاڻيءَ جي آڇ ڪيائين. مهمان جي گهر واريءَ مالڪ چيو ”صبح جو يارهين وڳي گاڏيءَ ۾ ويٺا

آهيون. مٿان هيءَ مهل ٿي آهي. ٻارن نه ڪجهه کاڌو آهي نه کير پيتو آهي.“

منهنجي گهر واري اندر ۾ سور پي آيل مهمانن لاءِ روٽي تيار ڪئي. گهر ۾ کير بلڪل ڪونه هو. کير لاءِ پاڙي وارن جو در کڙڪايوسين. مشڪل سان ٿورو کير مليو. ٻن پلنگن تي وڇايل بسترن تي مهمانن کي سمهاري، آسین گهر جا پاتي هيٺ فرش تي ئي سمهي پياسين.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي. مهمان منهن ۾ گهنج وجهي چيو، ”آسین ته صبح جو گهاتي کير واري ڪافي پيئندا آهيون. اُن سان گڏ بسڪيٽ پڻ کائيندا آهيون.“ دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس. قسمت سان هڪ دوڪان کليل هو. ڪافيءَ جو دٻو ۽ بسڪيٽ وٺي آيس. تنهن کانپوءِ درجي به درجي سندن فرمائشون وڌنديون ويون. نيرن، منجهند ۽ رات جي روٽيءَ وقت منهنجي گهر واريءَ کي سواڊي ۽ لذیذ طعام ٺاهڻا پيا. مگر مهمان جون ڪسرون هوءَ برتنن مان ڪڍڻ لڳي. باسٽن جي ٺڪا ٺوڪي لڳي ويئي. دلداري ڏيندي چيو مانس، ”ڀاڱن ڀري! مهمان ته ڪنهن ڀاڱن واري وٽ ايندا آهن. ائين خفي نه ٿيءُ.“

خير، ٻن ٽن ڏينهن لاءِ آيل مهمان پورو هڪ هفتو رهيا. ڪنهن ڏينهن ٻر لا مندر ته ڪنهن ڏينهن جهولي لعل مندر ڏسڻ لاءِ پنهنجي اڇا پر گهٽ ڪيائون ته ٻئي ڏينهن مڪتي ڌام ۽ گنگا گهات گهمائڻ لاءِ چوڻ کان به ڪين هٻڪيا. مونکي آفيس مان موڪل وٺي مهمانن سان گڏ شهر جي پرڪرما ڏيئي پيئي. رکشا وغيره جو پاڙو ڏيڻ لاءِ مهمان مهاشيه پنهنجو ٻئونئون ڪونه کوليو. مون اهو سڀ ڪجهه پاڻي هموار ڪيو. وڃڻ واري ڏينهن مهمان مهاشيه پنهنجي آخرين اڇا ظاهر ڪندي چيو، ”ٻڌو اٿم ته اوهانجي شهر جا بيه ۽ پاڙو ڏاڍا مشهور آهن.“ مون ڪنڌ ڏوڙي ها ڪئي ته جهٽ منهن کوليندي چيائين، ”مونکي پاڙي اوڙي وارن به چئي ڇڏيو آهي ته اسان لاءِ پڻ وٺي اچج.“ مون انڪار ڪونه ڪيو. مهمانن کي مارڪيٽ ۾ وٺي هليس. پورا پنج ڪلو گرام بيهه ورتائين ۽ ٻه ڌنن پاڙو. مان پنهنجي حالت تي افسوس کائڻ لڳس. خير، مهمان سڪه سان روانا ٿيا. ٻئي ڏينهن دفتر ۾ جڏهن پهتس ته اهو پگهار جو ڏينهن هو. پگهار ملي ڏسان کڻي ته صاحب انهن ستن ڏينهن جي پگهار کائي ڏني هئي. منهنجون ٻه به ويئون ته ڇهه به ويئون. شريمني مون تي ڏمڙجڻ لڳي. مان اهڙو ڪچان جهڙي پٽ.

مان پرماتما کي پراڻنا ڪرڻ لڳس ته اي پريو! اسان وٽ مهمان اچن. اُن لاءِ مونکي ڪابه شڪايت ڪانهي، مگر اسان جي عزيزن کي مهمان بڻجڻ سيکار ته تنهنجو شڪر گذار رهندس.

نوان لفظ

اُون	-	فڪر	وارد ٿيڻ	-	پهچڻ	ڪمھلو	-	بي وقتو
اُڪير	-	سڪ	آدرستڪار	-	مرحبا، آجيان	نصيب	-	ڀاڳ
اُمالڪ	-	يڪدم	لذیذ	-	سواڊي	دفتر	-	آفيس
خفي ٿيڻ	-	پريشان ٿيڻ	هموار ڪرڻ	-	جوابداري ڪرڻ	ڏمڙجڻ	-	ڪاوڙجڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) مهمان کي ڪنهنجو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي؟
- (۲) مهمان جي گهرواريءَ کاڌي جي آڇ جو ڪهڙو جواب ڏنو؟
- (۳) مهمان جون ڪهڙيون فرمائشون هيون؟
- (۴) مهمان وڃڻ وقت ڪهڙي آخري اڇا ظاهر ڪئي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو.

- (۱) آيل مهمانن جي ڪري ليکڪ کي ڪهڙيون تڪليفون درپيش آيون؟
- (۲) مهمانن کي روانو ڪرڻ کان پوءِ ليکڪ پرماتما کي ڪهڙي پرار ٿنا ڪئي؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

اندر، سکر، ڏينهن، مشڪل، سواڊي

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

گهر، رات، شهر، قسمت، آخر

(ڄ) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

خفي ٿيڻ، افسوس ڪرڻ، هموار ڪرڻ، اڇا ظاهر ڪرڻ

(د) وياڪرڻ موجب ٻالهاڻن جا لفظ سڃاڻو.

دل، افسوس، ڇاڪاڻ، سواڊي، ايندا آهن، کي

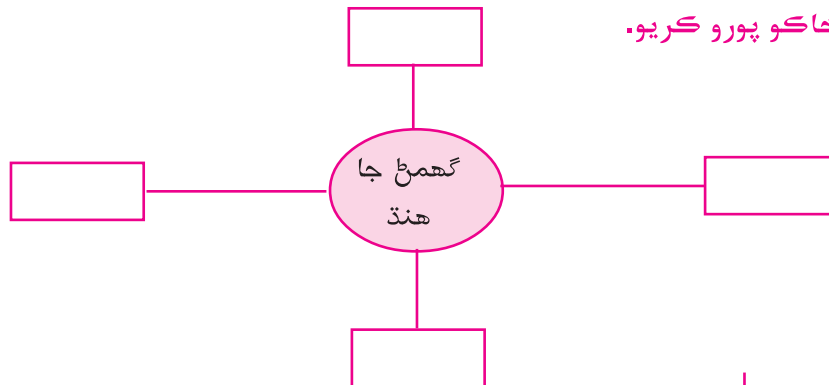
(ڪ) ”مهمان پڙهوان جو روپ آهي“ ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکو.

پورڪ آپياس

(۱) ٽڪر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي ..... پاڻ تي هموار ڪيو.

(الف) هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

(ب) جوڙا ملايو.

(i) ڪافي	(1) سواڊي
(ii) پرڪرما	(2) گهاٽو ڪير
(iii) طعام	(3) رکشا
(iv) پاڙو	(4) شهر

(ب) ”دل جو سور دل ۾ ڀري بازار ۾ ويس“ ڏنل جملي ۾ دل ۾ دفعا ڪم آيل آهي. اهڙيءَ طرح
ٽڪر مان ٻيا جملا ٻولهيو جن ۾ ڪوبه لفظ ٻه دفعا ڪم آيل هجي.
(س) هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهن ڪي چيا آهن؟

(۱) ”اسين ته صبح جو گهاتي کير واري ڪافي پيئندا آهيون.“

(۲) ”ڀاڳن ڀري! مهمان ته ڪنهن ڀاڳن واري وٽ ايندا آهن.“

(۲) ”سهڻا توهه پتن تي گهڻا“ ان چوڻي / اُڀتار تي روشني وجهو.

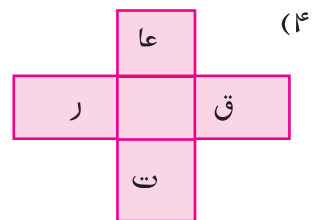
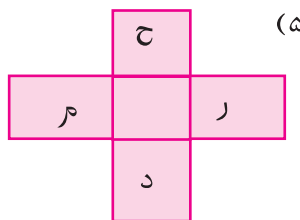
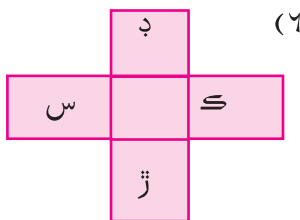
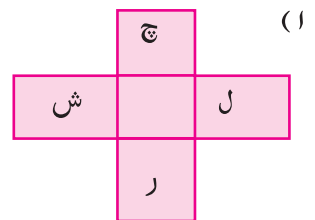
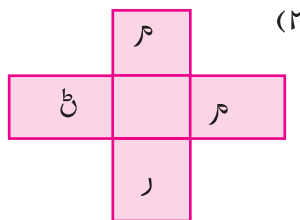
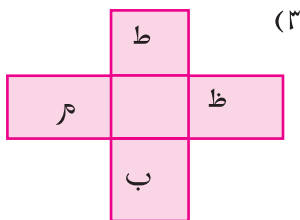
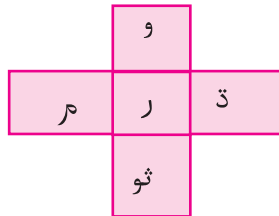
(۳) گهر ۾ آيل مهمان ۽ ٻن ڀائرين جي وچ ۾ گفتگو ڪو.

(۴) توهانجي گهر ۾ آيل مهمان بابت آزمودو آيل ڪو واقعو لکي اچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

(۵) ماستر ڪلاس ۾ هڪ سٺي مهمان جي گڻن بابت گفتگو ڪرائي، شاگردن کي ’سٺي مهمان جا گڻ‘ گهران
لکي اچڻ لاءِ چونڊو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

(۲) وچ واري چوڪنڊي ۾ مناسب آکر وجهو جئن اُڀي ۽ آڏي نموني معنيٰ وارا لفظ ٺهن.
مثال :

شري مينگهراج تلريجا (جنم : ۱۹۲۴) هڪ آدرش اڏياپڪ ۽ مايه ناز چترڪار هو. سندس ڪجهه مضمون الڳ الڳ مخزنن ۾ ڇپبا آهن. هن سبق ۾ ليکڪ ٻڌائي ٿو ته چترڪلا هڪ اهڙو فن آهي جنهن وسيلي چترڪار پنهنجي چترن دواران من جي اُمنگن جو اظهار ڪونگي پاشا ۾ ڪري ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

چتر ڪيڊڻ جي ڪلا ايتري جهوني آهي، جيترو انسان ذات جو جنم. هيءَ هڪ ڪونگي پاشا آهي، جا هر ديش جا رهواسي سڙائيءَ سان سمجهن ٿا. چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار چتر ذريعي ڪري ٿو. هو قادر جي قدرت کي ريڪا، روپ ۽ رنگن وسيلي ظاهر ڪري ٿو.

جئن ڪوي يا ليکڪ پنهنجي پاشا جي واهڻ تي سوار ٿي سماج جا قسمن قسمن درسيه پيش ڪري ٿو، نرتيه ڪار پنهنجي ساربرڪ هلچل سان پيرن ۽ هٿن وسيلي پاڻائن جو اظهار ڪري ٿو، سنگتراش هڪ پٿر مان مورتِي جوڙي پنهنجي ڪلا سان ان ۾ جان پري ٿو ۽ راڳيندڙ پنهنجي مٿر ڪنٺ سان لئه ۽ تال تي من کي مڙج وٺائي ٿو، تيئن چترڪار پڻ قدرت جي ڪلاميه درشين کان متاثر ٿي پنهنجي ڪونگون رنگن سان قدرت کي ساڪار روپ ڏيئي سرچهار جي سونهن، عام اڳيان آڻي ٿو.

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل آهي، سندس سڀيتا جو ڪيترو وڪاس ٿيل آهي، انجي جاڻ چترڪلا مان پوي ٿي. چترڪار جو هڪ ئي چتر ڪيئي داستان پڌرا ڪري ٿو. جنهن لاءِ شايد ليکڪ کي ڪيترا پنا ڪارا ڪرڻا پون! چترڪار کي ايشور اهڙي اکه عطا ڪئي آهي جو هورواجي نظاري کي به رنگن سان سينگاري عام کي متاثر ڪري ٿو. جنهن ذريعي سوکير ۽ باريڪ ڀاونائن جو اظهار بخوبي ڪري سگهي ٿو. اڃنٽا، ايلورا، ڪجورا هو وغيره جون غفائون ۽ آسان جا پراچين مندر ان جي ساک ڀرين ٿا. چترڪلا سڀيتا جو آئينو آهي.

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. سندس دماغي واڌاري لاءِ هيءُ سکيا جو هڪ سؤلو ۽ سرپشت وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجهه به سمجهاڻڻ ۾ ٻار آسمر ٿي ٿو ته سندس اڇا شڪتي ايترو واڌارو ڪيل ناهي ۽ نڪي وٽس ايترا لفظ ٿي آهن؛ چتر وسيلي هو پنهنجا پاڻ ۽ آزمودا چڱيءَ طرح سان ظاهر ڪري سگهي ٿو. چتر دواران ڪجهه به سمجهاڻڻ يا سيکارڻ ائين به پاشا کان بهتر آهي، ڇو ته چتر اُتساهه ڏياريندڙ ۽ اثر داءِ ٿئي ٿو. جن ڪهاڻي ٻڌائڻ کان بهتر آهي ته اها پردي تي فلم دواران ڏيکارجي، تيئن ٻڌڻ کان سچ پچ ڏسڻ جو اثر به ڪافي اُتردار ٿئي ٿو. چترڪلا ٻار جي شخصيت ناهي ٿي؛ صفائي ۽ سونهن لاءِ منجهس پيار ٿي پيدا ڪري. ٻار جو چتر ڏسي سندس من جو ڪتاب سؤلائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

اهو ڪهڙو شخص هوندو جنهن کي قدرت جا نظارا ڏسي جيءُ ۾ جنبش نه ايندي هوندي؟ هر هڪ انسان سونهن جو شوقين آهي ۽ اهڙي درشتي قدرت سڀ ڪنهنڪي ننڍپڻ کان ڏني آهي.

چترڪلا به هڪ تپسيا آهي، ايڪاگرتا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن آهي. چترڪار جڏهن به ڪنهن رچنا جو نرمال ڪرڻ ۾ مشغول هوندو آهي تڏهن هو هڪ تپسوي مثل سنسار کي هڪدم ڀلجي ويندو آهي، پنهنجو پاڻ ۾ گم ٿي ويندو آهي! ساڌنا، سمادي ۽ تپسيا جو مول متو به ته اهوئي آهي نه؟ جنهن ڪاربه ۾ مشغول آهيو، ان ۾ پاڻ کي وڃائي ڇڏيو ۽ سهڻي نموني ان کي پورو ڪريو.

نوان لفظ ۽ اصطلاح

اظهار ڪرڻ - ظاهر ڪرڻ	قادر - ايشور	واهڻ - سواري
متاثر ٿيڻ - اثر پوڻ	داستان - لنبي ڪهاڻي	پنا ڪارا ڪرڻ - گهڻو لکڻ
عطا ڪرڻ - ڏيڻ	بخوبي - چڱيءَ طرح	ساڪر ڀرڻ - شاهدي ڏيڻ
جنبش - جوش	مثل - وانگر	متو - اصول

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جو جواب هڪ ٻن ستن ۾ لکو.

- (۱) چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار ڪهڙي نموني ڪري ٿو؟
- (۲) ترتيب ڪار پنهنجي پاڻائن جو اظهار ڪيئن ڪري ٿو؟
- (۳) ٻار جي لاءِ چترڪلا ڇو ضروري آهي؟
- (۴) ايڪاگرتا جو سولو ۽ سرل ساڌن ڪهڙو آهي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

- (۱) چترڪلا سڀيتا جو آئينو ڪيئن آهي؟
- (۲) چترڪلا تپسيا آهي، سمجهايو.

سوال ۳. (الف) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

انسان، سولو، خوش، نيڪي، ننڍو

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جون صفتون ٺاهيو.

اثر، شوق، قدرت، سونهن، صفائي، شخص

(ث) وياڪرڻ موجب ٻالهاڻن جا لفظ سڃاڻو.

سهڻو، تـ، آئينو، آهي، سندس، ڇاڪاڻ

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملي ۾ ڪم آڻيو.

- (۱) اظهار ڪرڻ   (۲) متاثر ٿيڻ   (۳) ساڪر ڀرڻ   (۴) عطا ڪرڻ

پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي آڌارت عملي ڪم

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل ..... ڪتاب سولائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

(۱) برٽڪيٽ ۾ ڏنل لفظ ڪم آڻي، فقري ۾ ليک ڏنل لفظ بدلايو.

(ذريعو، پاشا، ڏاڪو، ڪمزور)

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. هي سکيا جو هڪ سولو ۽ سرپشت وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي

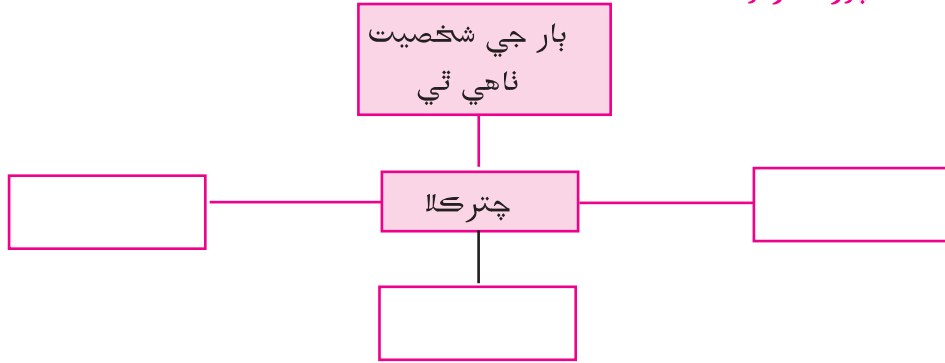
ڪجهه به سمجهاڻن ۾ ٻار اُسمرت آهي.

(۲) هڪ ست ۾ جواب لکو.

(الف) قوم جي ترقيءَ جي ڇا مان ڄاڻ ملي ٿي؟

(ب) ٻُڌڻ کان وڌيڪ اثردار ڇا آهي؟

۳) هيٺيان چوڪنڊا پورا ڪريو.

۴) ٽڪر مان گهٽ ۾ گهٽ ٻه لفظ ٻولهيو.

پراچين	صفتون	فعل	تعليم سان واسطو رکندڙ

۲. برسات ۾ قدرت جو نظارو يا ڪنهن به نظاري جو چتر ڪڍي ان بابت لکو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

(۱) هيٺ ڏنل هر هڪ گروهه ۾ ساڳيو اکر وجهي معنيٰ وارا لفظ تيار ڪريو.

	ب	ڊ	ڙ	ڇ
	و	ڙ	ڇ	ڇ
ا	ڳ	ڻ	ڻ	ڻ
ڇ	ڇ	ڇ	ڇ	ڇ
پ	س	آ	ڇ	ڇ
و	ا	د	ا	و
ر	ا	د	ا	و
س	س	ڇ	ڇ	ڇ
و	و	ڇ	ڇ	ڇ
و	ا	ڇ	ڇ	ڇ

(۲) توهانجي ايراضيءَ ۾ وڻن جي غير قانوني ڪٽائيءَ لاءِ اطلاع ڪندي لوڪل اخبار جي ايڊيٽر کي خط لکو.

(۳) ٻن دوست / ساهيڙين جي وچ ۾ ڪمپيوٽر جي اهميت تي گفتگو لکو.

(۴) جيڪڏهن مونکي پر (wings) هجن ها ته ..... ان وڌيڪ تي پنهنجا ويچار لکو.

ڀارت جون مشهور جڳهون

ڏسو، ڇاپو ۽ ٻڌايو.

تاچ محل (آگرا)

قطب منار (دهلي)

بيبي ڪا مڪبرا (اورنگ آباد)

سورپ مندر (ڪونارڪ)

ڪجوراڻو مندر (مڌي پرديش)

سوني دربار (آمرتسر)

- ماسٽر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي. اُن جي باري ۾ وسٽار سان ڄاڻ حاصل ڪري ٻڌائڻ لاءِ چوي.
- سٽر ڪرڻ يا گهمڻ جي اهميت ٻڌايو.
- شاگردن کي ڪنهن به جڳهه جي ڪيل سٽر بابت ٻڌائڻ لاءِ چئو.
- سٽر تي وڃڻ کان اڳ ڪن ڪن شين جي ضرورت پوندي آهي انهن جي ياداشت ٺاهيو.

هيءَ هڪ مذاقي ڪهاڻي آهي. ان سبق ۾ آرسيءَ بابت ٻڌايل آهي ۽ هن ۾ هڪ اڻ ڏنل شيءِ جي ڪري ڪيئن غلط فهمي پيدا ٿيئي ٿي ان جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

بينگال جي شهر ۾ هڪ ڪابل ملڪ جو ڦيريءَ وارو چانورن جي ٻنيءَ مان وڃي رهيو هو. اوچتو ڪنهن پٿر لڳڻ ڪري هن ٿاڀو کاڌو ۽ هيٺ نٿڙي جئن پٿر پري ٿي ڪيائين ته سندس ٿيلهي مان هڪ آرسي ڪري پيئي، جنهن جو پتو هنڪي نه پيو. ٻئي ڏينهن جڏهن انهيءَ ٻنيءَ جو مالڪ ڪسان آيو ۽ لاٻارو وجهڻ شروع ڪيائين ته اها آرسي لڌائين. ٻالو ڀولو ڪسان ڪڏهن به پنهنجي ڳوٺ کان ٻاهر ڪونه ويو هو. سو نئين چيز ڏسي حيرت ۾ پئجي ويو. هو عجب وچان آرسيءَ کي پنهنجن هٿن ۾ هيٺ مٿي ڪرڻ لڳو ۽ نيٺ ڪڍي اکين اڳيان جهليائين ته وات ڦاٽي ويس. آرسيءَ ۾ پنهنجو پاڇو ڏسي هاري ويچارو منجهي پيو. نيٺ سوچيائين، ”شايد منهنجي پتا جو منهن آهي.“ هاري اڃا ٻار هو ته سندس پيءُ ڏڌاري ويو هو. هيٺڙو اُسرِي مرد ماڻهو ٿيو هو ۽ سندس روش پيءُ تي پئي ويا. کيس پيءُ جي تمام اڻ لکي يادگيري هئي. سو هن آرسي وري ڪڍي اکين اڳيان جهلي ته پنهنجي پاڇي کي پيءُ سمجهي، ڏاڍيءَ شردا سان پرنام ڪري چميائين ۽ پيار

مان چيائين، ”واهه! پوجيه پتاجي! توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟ ڇو منهنجي چانورن جي کيت ۾ لڪي ويٺا آهيو؟ هلو ته توهانکي گهر وٺي هلاڻ.“

ڪسان آرسِي هٿ ۾ جهلي ٻنيءَ ۾ چوڌاري چڪر ڏيئي اُن سان ڳالهيون ڪرڻ لڳو. پاڇي کي چيائين، ”خبر آتو! توهانجي پرلوڪ پڌارجڻ کانپوءِ مون هيءَ چانورن جي پوک ڪئي. مون ’لڪشمي‘ (چانورن جو قسم) به پوکيا جيڪي هاڻي تيار ٿيا آهن ۽ جلدي مان اهو فصل لڻندس ڏسو ته پڪل ڪٽا ڪيئن نه سڄ جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن! ۽ هو ٻنيءَ جي پريان (آڱر سان اشارو ڪندي) آسانجو گهر آهي. توهانجي جيئري فقط هڪڙو ڪمرو هوندو هو. هاڻ مون به ٻيا به ڪمرا ٺهرايا آهن. هلو ته اُهي مان توهانکي ڏيکاريان! ڏسو! توهانجي پٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي!“ ڪم ڇڏي گهر آيو. اُتي آرسِيءَ کي ٿانئڪي هنڌ رکڻ لاءِ گهڻيئي ڪنڊون پاسا نوسڻ لڳو. کيس ڪا پيٽي، ٽرنڪ يا ڪٻٽ ته هو ڪونه. نيٺ هن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ کڻي آرسِي رکي. پوءِ هو واپس ٻنيءَ تي ڪم ڪرڻ ويو. پر سڄو وقت ڏيان انهيءَ آرسِيءَ ۾ ڪٽل هوس. ٻئي ٽئين ڏينهن به ڪم تي ويو پر دل ڪم ۾ نٿي لڳس. هو وڃ وڃ ۾ ٻنيءَ تان واپس گهر اچي مت مان آرسِي ڪڍي اُن سان حال احوال اوريندو هو ۽ وري واپس مٽڪي ۾ رکي هليو ويندو هو. پر رکڻ کان اڳ آرسِيءَ کي چونڊو هو، ”بابا، مونکي توکي اڪيلو ڇڏڻ تي دل ته نٿي وري پر ڇا ڪريان؟ پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.“

ڪيترا ڏينهن ڪسان جي اها عجيب هلت هلندي رهي. هنجي زال جا هميشه رنڌڻي جي ڪرت ۾ ئي هوندي هئي، تنهنڪي مڙس کي اوڀر سوير واپس ورنڊو ڏسي کنگو جاڳيو. هن اهو به ڄاڻيو ته هاڻي سندس گهوت پنهنجو پاڻ ۾ رڌل هوندو هو. نه سندس ڪو حال احوال وٺندو هو، نڪو وري چرچو گهڻو ڪندو هو. اَلَجي ڪهڙي ساڻس ويڌن آهي. پتو اوس لهڻ ڪپي. سو هڪڙي ڏينهن جيئن سندس قدمن جي آهٽ ٻڌائين ته ڇپ ڇاپ رنڌڻي مان ٻاهر نڪري اچي ڪمري ۾ لڪي بيٺي. ڏٺائين ته سندس مڙس مٽڪي ڀرسان وڃي اُن مان ڪا چيز ٻاهر ڪڍي ۽ انهيءَ کي اکين تي رکي وري وري چميائين ۽ پوءِ مشڪي واپس مت ۾ وڌائين.

جڏهن هاري واپس ٻنيءَ تي هليو ويو ته جوڻس وڃي مت جو ڍڪ لاٿو ۽ اندران آرسِي ڪڍي ورتي. هن به اڳي ڪڏهن آرسِي ڏني ڪانه هئي. سو انهيءَ ۾ جو پنهنجو پاڇو ڏٺائين ته عجب لڳي ويس. پوءِ سڙندي پچندي چوڻ لڳي، ”بري ٻڌا! مان به چوان مڙس ٻنڊيون ڳوڙها ٿيو پيو آهي. آهي ڪهڙي ماجرا! سو ٻي پرڻجي اچي مٽڪي ۾ سوگهي ڪئي اٿس ۽ لڪي لڪي ويٺو ان سان عشق پچائي. تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين. ڀلا سڄو وقت لنو لڳي پيئي اٿس بيءَ سان، سو مان ڪٿي تي ياد پوانس. اڄ اچي ته گهر، ته چنچري لاهيانس.“ سو بهاري هٿ ۾ جهلي گهوت جي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳي. سڄي ڏينهن جي سخت پورهئي کانپوءِ هاري شام جو ٿڪو ماندو ڄڻ گهر ۾ بيٺو ته جوڻس بهاريءَ سان اُهي سٽڪا وڃايائينس جو مڙس جي رڙ هيٺ رڙ مٿي. پر هيءَ به جوڙ ٿي چوڻ لڳيس ته، ”دشت! اهڙو ڪڪرم ڪرين ڇو؟ مونکي انڌ ۾ رکي بي وٺي وينو آهين؟ ائين چئي آرسِي کڻي ڏانهن اڇلايائين.

تڏهن هاريءَ مٿي تي هٿ هڻي چيو، ”سپاڳي، هيءُ ته منهنجو آڻو آهي. منهنجو پيارو آڻو!“ پوءِ گوڏن ڀر ويهي ڏاڍيءَ عزت سان ٻنهي هٿن ۾ آرسِيءَ کي جهليائين. جوڻس کي تپرس وٺي ويو ته ڪٿي ڪل

ته نه ٿرڪي ويئي اٿس. سو رڙ ڪري کيس چيائين، ”ڇا مان انڌي آهيان!“ هٿن مان آرسِي ڦري چيائينس، ”ڏسان ته سهين تنهنجو بابل! تون هن عورت کي پنهنجو پيءُ ٿو چوين؟“

”آهين ته ڪا چري“ مڙس خفي ٿيندي چيو.

”ڪير آهي چريو؟ اچي پنهنجين اکين سان ڏس. ڇا تنهنجو پيءُ ڳچيءَ ۾ هار ٽنگيندو هو؟ وڏا وار رکائيندو هو؟“

سندن واکو واکاڻ تي هڪ پاڙيسر ڊڪندي آئي! ساهيڙيءَ کان پڇيائين، ”آدي ڇا تي جهڳڙو ڪيو اٿو؟ هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ ٻائيتال متو آهي.“

هاريءَ جي زال آرسِي کڻي پاڙيسر کي ڏيکاريندي چيو، ”ڏس هن جا افعال منهنجي جيئري بيءَ سان لاٿون لهي اچي کيس مٽڪيءَ ۾ وهاريو اٿس. مٿان وري مرڪي ٿو چوي ته اهو سندس بابو آهي.“

پاڙيسر ڪسان جي زال جي پٺيان سندس ڪلهي وٽان جو آرسِيءَ ۾ نهاريو ته کيس ٻه شڪليون نظر آيون. ”اڙي ابا، هت هڪ نه پر ٻه زالون آهن. پر هڪ ته اُن منجهان تون آهين.“

”هوءَ بي زال ڪير آهي؟“ پاڙيسر پڇيو.

”هاڻي هاري اُتي آيو ۽ چيائين، ”ڇا پييون بڪو.“ اتيئي سندس چهرِي جو رنگ بدلاجڻ لڳو. هُو عجب ۾ وات ڦاڙي آرسِيءَ ۾ نهاري چوڻ لڳو، ”هن ۾ ته ٽي شڪليون آهن. جوش ۾ پرڃي ٿيئي هڪٻئي ڏانهن نهارڻ لڳا ۽ وري آرسِيءَ ۾ ڏسڻ لڳا. پوءِ ته ڏاڍي اُتساهه ۾ پرڃي هنن وٺي پاڙيوارن کي سڏ ڪيا ته اچي هڪ حيرت انگيز چيز ڏس.“

پاڙيسري اچي گڏ ٿيا ۽ آرسِي هڪ هٿ کان ٻئي هٿ ڏانهن هلندي هلي. گهڻي بحث مباحثي بعد مس مس وڃي هنن سمجهيو ته آرسِي ڇا ٿيندي آهي.

تنهن بعد آرسِيءَ جي ڄاڻ انهي ڳوٺ مان پکڙجي پريان ٻين ڳوٺن ۾ وڃي پهتي ۽ هتان هتان ماڻهو آرسِي ڏسڻ آيا ۽ آرسِيءَ جو راز سمجهڻ لڳا.

نوان لفظ

ٿاڻو ڪاٺ - ڌڪو ڪاٺ	نٿڙي - جُهڪي	لاٻارو وجهڻ - فصل لڻڻ/ڪٽڻ
حيرت ۾ پوڻ - عجب ۾ پوڻ	اُسرِي - وڌي	ويڌن - تڪليف
خفي ٿيڻ - پريشان ٿيڻ	لنو لڳڻ - دل لڳڻ	تپرس - عجب
ڪل ٿرڪڻ - چريو ٿيڻ	اوس - ضرور	ٻائيتال مچڻ - تمام گهڻو ڳوڙ ڪرڻ
لاٿون لهڻ - شادي ڪرڻ	ڪرت - ڪم	نوسڻ - ڇاڇڻ
حيرت انگيز - عجيب		

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) ڦيريءَ واري جي ٿيلهي مان ڇا ڪري پيو؟
- (۲) ڪسان منجهي ڇو پيو؟
- (۳) ڇانورن جي ڪهڙي قسم جو ذڪر ڪيل آهي؟
- (۴) ڪسان آرسِيءَ ۾ ڏنل پاڇي کي ڇا سمجهيو؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) ڪسان آرسِي مٽڪي ۾ ڇو رکي؟
- (۲) ڪسان جي زال کي آرسِي ڏسي ڪهڙي غلطي ٿي؟
- (۳) ڳوٺ وارن آرسِيءَ جو راز ڪيئن سمجهيو؟

سوال ۳. هيٺيان جملا ڪنهن، ڪنهنڪي چيا آهن؟

- (۱) ”توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟“
- (۲) ”تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين.“
- (۳) ”هيءُ منهنجو آڻو آهي.“
- (۴) ”ڏسان ته سهين تنهنجو بابل!“
- (۵) ”هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ بائيٽال مٽو آهي.“

سوال ۴. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

ناهڻ، خالي، سخت، وڏا، پٺيان

سوال ۵. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

لابارو وجهڻ، حيرت ۾ پوڻ، ڪل ٽرڪڻ، خفي ٿيڻ، بائيٽال مچڻ

سوال ۶. وياڪرڻ موجب ٻالھائڻ جا لفظ سڃاڻو.

جنهن، عجب، کي، کيس، سخت، پوءِ

پورڪ اپياس

۱. ٽڪر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

ڪسان آرسِي هٿن ۾ جهلي ..... پٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.

(۱) هيٺ ڏنل اُبتڙ لفظن جا جوڙا ملايو.

(i)	پريل	(1)	لوڪ
(ii)	پوءِ	(2)	خالي
(iii)	پرلوڪ	(3)	هاڻي / آڳ
(iv)	مئل	(4)	جيئرو

٢) هيٺ ڏنل سٽون سمجهايو.

- (الف) پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.
(ب) پڪل ڪٽا ڪيئن نه سڄ جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن.

٣) ٽڪر مان هيٺ ڏنل سٽن جي معنيٰ ٻڌائيندڙ جملا ڳولهي لکو.

- (الف) سڄو وقت هو آرسِي بابت سوچي رهيو هو.
(ب) هاڻي مان واڌارو ڪيو آهي.

٤) برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب جملا لکو.

- (الف) توهان جي پُٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي.
”تمام گهڻي“ لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو
(ب) هو ڪم ڇڏي گهر آيو.
(جملي مان فعل ڳولهي ۽ اهو فعل ڪم آڻي ٻيو جملو لکو)
(ڪ) ٻنيءَ جي پريان آسانجو گهر آهي.
(جملي مان حرف جر ڳولهي، اهو ڪم آڻي ٻيو جملو لکو)
(د) نيٺ هن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ کڻي آرسِي رکي.
(جملي مان اسر ڳولهيو)

٥) ٽڪر مان ڳولهيو.

____	:	١. چانورن جو قسم
____	:	٢. شير جو عضوو
____	:	٣. هڪ تارو
____	:	٤. مٽڪي لاءِ ٻيو لفظ
____	:	٥. ”سر ڳواسي ٿيڻ“ جو ٻيو اصطلاح
____	:	٦. سامان رکڻ جي جڳهه

٢. ماسٽر شاگردن کي، ڪسان، زال، پاڙيسرين جو ڪردار ڏيئي هيءُ سبق ناٽڪ روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چونڊو.

٣. آزمودو آيل يا ٻُڌل ڪو مزيدار قصو لکو.

٤. توهان جي پاڙي ۾ شاديءَ جو حال آهي جتي گهڻو ڪري دير رات تائين ميوزڪ، گانا هلڻ ڪري توهان کي پريشاني ٿيندي آهي، ان جي لاءِ وقت جي پابندي هڻڻ گهرجي ان طرف ڌيان ڇڪائيندي نگر سبوك کي خط لکو.

٥. توهان کي ٻئي ڪنهن شهر ۾ بس ذريعي وڃڻو آهي. ان جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ ٿورس ٿرٽويل ڊال ۽ گراهڪ (توهان) جي وچ ۾ گفتگو لکو.

٦. پاڻي آسانجو جيون آهي وانگر ’پاڻي‘ لاءِ پنج نعرا لکو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

(۱) هيٺ ڏنل برٽڪيٽ مان مناسب چونڊي چوڪنڊا ڀريو.
(ولر، ڍڳ، جوڙ، ڀري، عملو، ڌڻ، ميڙ، ڳڇو (ڇڳو))

ڪاٺين جو .....

ماڻهن جو .....

پکين جو .....

گانين جو ڌڻ

پٿرن جو .....

عملدارن جو .....

گلن جو .....

(۲) هيٺين جا ضد لکو.

(۱) خوبصورت

(۲) هيٺ

(۳) ڏک

(۴) قانوني

(۳) هلڪي هلڪي برسات - مان، دوست، بس، گهر، دير ٿيڻ انهن ذريعي قصو / گهڻا بيان ڪريو.

(۴) توهانجي هيڊ ماسٽر کي آڌار ڪارڊ ٺهرائڻ لاءِ بورنافائيڊ سرٽيفڪيٽ ڏيڻ لاءِ درخواست لکو.

گهر جون

مان ۾ پڙهو، سمجھو ۽ عمل ۾ آڻيو.

گهر جون جن جون گهٽ سي پهاڙ چڙهندا جهٽ.

پهاڙ تي چڙهڻ ڏکيو ٿيندو آهي ۽ وري جيترو سامان وڌيڪ، اوترو پهاڙ تي چڙهڻ آڃان وڌيڪ مشڪل ٿيندو آهي. جيڪڏهن ضرورت جيترو جيترو سامان پاڻ سان کڻبو ته پڪ پهاڙ جي چوٽيءَ تي سولائيءَ سان پهچي سگهيو. زندگيءَ جون گهر جون به ان سامان وانگر آهن. ضرورت کان وڌيڪ آسان کي منزل مقصد ڏانهن وڌڻ ۾ روڪاوت ڪڙي ڪن ٿيون.

چوڻي آهي،

”گهر جون گهيراڻو ڪن، سمجھ ڏئي نه ساڻ.“

آساني پنهنجي گهرجن جو دائرو محدود رکڻ گهرجي. جيڪڏهن هڪ دفعو اهو دائرو وڌي وڃي ٿو ته پوءِ انکي گهٽائڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. ڪنهن کوهه ل گهرڻ سولو آهي، مگر ٻاهر نڪرڻ ڏکيو آهي. ڊڪ ۽ سڪ جو هڪ ٻئي سان گهرو ناتو آهي. جنم کان مرڻ تائين ڊڪ ۽ سڪ هڪ ٻئي سان ٻنڊيل رهن ٿا تنهن ڪري آسان کي سوچي سمجهي قدم وڌائڻ گهرجي. دولت ڪڏهن پريءَ ۾ ته ڪڏهن پاڪر ۾. جيڪڏهن آساني ڪمائي ضرورتن کان گهٽجي ويندي ته آساني ٻرين عادتن جو شڪار بڻجڻو پوندو. پر جيڪڏهن آسان اهو اصول اپنائون ته ”آجايو نه وڃايو“ يا ضرورت موجب گهرج پوري ڪريون.

ته پوءِ آسپن پنهنجي زندگي خوشيءَ سان بٿر ڪري سگهون ٿا.

پر جيڪڏهن آسپن پنهنجي گهرجن تي ظابطو نٿا رکون ۽ جيڪڏهن دولت منهن موڙي ٿي ته ان وقت آساني لاءِ گهرجون گهٽائڻ مشڪل ٿي پوندو ۽ آسپن نراش ٿي وينداسين ۽ گهرجن کي پورو ڪرڻ لاءِ آساني ناجائز ڪم ڪرڻا ٿا پون ۽ شرمندو پڻ ٿيڻو ٿو پوي. ان لاءِ آساني گهرجي ته زندگيءَ ۾ سادگي آڻيون. انگريزيءَ ۾ پڻ چوڻي آهي :

Simple Living High Thinking

شاعر ڀارتِي گهرجن جو هيٺين ريت بيان ڪيو آهي.

گهرجن جي ڏهاڙي ٿي لڳي پيڙ نئين

۽ دل ۾ اٿي درد نئون، پيڙ نئين.

جيترو ٿي سگهي گهرجن کي گهٽائڻ گهرجي. ٻي حالت ۾ گهرجون آساني پنهنجي چنبي ۾ جڪڙي ڇڏينديون.

جنهن انسان جون گهرجون محدود آهن. اهو ڪنهن جي به آڳيان جهڪي نٿو.

● مٿيون ٽڪر پڙهڻ لاءِ چئو. ان بابت گفتگو ڪرايو. گهرجون محدود رکڻ جي اهميت سمجهايو.

شري تيرت سڀاڻيءَ جو جنم ۲۶ فيبروري سنه ۱۹۰۶ع ۾ سنڌ جي اتهاسڪ شهر لاڙڪاڻي ۾ ٿيو. هي صاحب سٺو نثر نويس ۽ سٺل پترڪار به هو. هي سوتنترتا سنگرامي ۽ سچو گانڌيوادي هو. سندس سڳيادائڪ جيون اڀيوگي مضمونن جا ڪيترائي مجموعا شايع ٿيا. هي صاحب ”هندستان سنڌي روزاني ۽ هندواسي“ هفتيوار مغزن جو سمپادڪ ٿي رهيو. هن سبق ۾ ليکڪ ٻڌايو آهي ته دشمنن تي ديا ڪري پيار ڏجي ته هو پاڻيهي پنهنجو ٿي ويندو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

هڪ ڀيري گوتم ٻڌ جي شش جو ڪنهن ڳالهه تان پاڻ ۾ اچي متپيد ٿيو. ڳالهه جو نبيرو ڪرڻ لاءِ گوتم ٻڌ شش کي سڏ ڪري کين هيٺين ڪٿا ٻڌائي.

هڪ دفعي ڪاشيءَ جو راجا برهمدت ڪوسل جي راڄ تي چڙهائي ڪري ويو. اُتي جو راجا پاڻ کي اهڙي جبري دشمن اڳيان پاڻ کي اُسمرت سمجهي، منهن لڪائي ڪيڏانهن نڪري ويو. پر برهم - دت پنهنجا ماڻهو پنيانئس چاڙهي موڪليا، جي کيس جهلي راجا برهم - دت اڳيان وٺي آيا هن فيصلو ڏنو ته کيس ڦاسيءَ تي چاڙهيو وڃي.

مقرر ڏينهن مقرر وقت تي ڪوسل جي راجا کي ڦاسي ۽ تي ڇاڙهڻ لاءِ وٺي آيا. اُن ويل راجا پنهنجي پٽ کي پرڻو ڏنو ته ٻچا، ”وڃي سان وڃي ڪاٺا نه ٿيندو آهي. ائين ڪرڻ سان مور ڳو ٿي اهو وڌندو آهي، پر وڃي تياڳڻ سان ٿي وڃي ختم ٿيندو آهي.“ خير پيءُ جي ڦاسي ڇڙهڻ ڪري پٽ جو رت ٽهڪڻ لڳو ۽ هو اُن جو بدلو وٺڻ جا گهات گهڙڻ لڳو. انهيءَ نيت سان هو ويس مٽائي، ڪاشي ۽ جي راجا وٽ اچي نوڪريءَ ۾ گهڙيو ۽ راجا جو رٿوان بڻيو.

”هڪ ڏينهن راجا پنهنجي اميرن سان گڏ شڪار تي نڪتو. اتفاق اهڙو اچي بڻيو جو شڪار ڪندي راجا اميرن جي اتالي کان الڳ ٿي ويو. راجا کي هيئن اڪيلو ڏسي، رٿوان (راجڪمار) کي پيءُ جي وڃي پاڙڻ جو ويچار دل تي تري آيو. هن مياڻ مان تلوار ڪڍڻ لاءِ هٿ وڌايو ته کيس يڪدم پيءُ جا پويان آڪر ياد آيا. وڃي سان وڃي شانت نٿو ٿئي، ۽ سندس هٿ هڪدم رڪجي ويو. نيڪ اُن وقت راجا رٿوان کي چيو، ”الائي جي ڇو ڪجهه ڏينهن ننڊ ۾ پيو ڏسان ته ڪوسل جي راجا جو پٽ منهنجي ڇاتي ۽ تي ڇڙهيو ويٺو آهي ۽ هٿ ۾ تلوار اٿس. تنهن سان مون کي ختم ڪرڻ ٿو چاهي. انهيءَ تي رٿوان راجا کي دلداري ڏيندي چيو، راجن اوهين انهيءَ جو ڪو اُڪو ٿي نه ڪريو. اهو راجڪمار مان ئي آهيان. منهنجو پيءُ مرڻ مهل مون کي جيڪا هدايت ڪري ويو آهي اهو پالڻ جو مون پڪو نشيڪ ڪيو آهي، ته وڃي تياڳڻ سان ٿي وڃي شانت ٿئي ٿو، آءٌ ڪڍاچت اوهان جو وار ونگو نه ڪندس. راجا برهم - دت راجڪمار جي تياڳ درشتي ۽ ادارتا ڏسي گهڻو پرسن ٿيو ۽ واپس موٽڻ تي کيس نه رڳو پيءُ جو راڄ ڀاڳ موٽائي ڏنائين، پر کيس پنهنجي ڪنيا سان شادي پڻ ڪرايائين.

”هن سنسار ۾ ڌڪار ڪڏهن به ڌڪار سان ختم ڪين ٿي ٿئي. ڌڪار، پريم سان ئي ناس ٿئي ٿي. منش غصي تي قرب سان ئي غالب پئجي سگهندو ۽ بُرائيءَ تي چڱائيءَ سان، ڪير دشمني رکي ۽ موت ۾ اُن سان دشمني رکجي ته اڳلي کي وڌيڪ غصو ڇڙهندو. هو وڃي وٺڻ لاءِ وڌيڪ رٿون رٿيندو ۽ گهات گهڙيندو. ائين دشمني ٻنهي طرف وڌندي ۽ ٻنهي کي پيو جوڪم رسندو. جيڪڏهن دشمني يا وڃي وروڌ رڪندڙ سان پريم پريو ورتاءُ ڪبو، ساڻس قرب سان هلبو ته اوس اهو پريم سندس هردي اندر گهڙي ويندو ۽ دشمنيءَ جو نالو نشان به اندر ۾ ڪين رهندو. جيئن ڪاشي ۽ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُٿين ٿيو ۽ کيس راڄ واپس ڏنائين. نيڪيءَ جي موت ۾ نيڪي ئي ملندي.

نوان لفظ

جبر - مضبوط، طاقتور
اسمرت - ڪمزور
وڃي - دشمني

تياڳڻ - ڇڏڻ، قربان ڪرڻ
رٿوان - رت کي هلائيندڙ
ڪڍاچت - ڪڏهن به نه

شش - پوئلڳ، چيلو
اُڪو - فڪر، اونو
ويل - وقت
ڌڪار - نفرت

اصطلاح

(۲) جوڪم رسڻ - نقصان پوڻ
(۴) پرڻو ڏيڻ - نصيحت ڏيڻ

(۱) دلداري ڏيڻ - آفت ڏيڻ
(۳) وار ونگو نه ٿيڻ - ڪجهه به نقصان نه پهچڻ
(۵) نبيرو ڪرڻ - فيصلو ڪرڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) راجا برهمدت ڪنهن تي چڙهائي ڪئي؟
- (۲) ڪوسل جي راجا لاءِ ڪهڙي سزا مقرر ڪئي ويئي؟
- (۳) ڪوسل جي راجا جي پٽ ڪاشي جي راجا وٽ نوڪري ڇو اچي ڪئي؟
- (۴) راجا رٿوان کي ڇا چيو؟

سوال ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

- (۱) ٻڌ ڀڳوان ششن کي ڪنهن جي ڳالهه ٻڌائي ۽ ڇو؟
- (۲) راجڪمار کي وير وٺڻ جو ڪهڙو وجهه مليو ۽ ڪڏهن؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1) قرب	(1) وقت
(2) نيڪي	(2) اُونو
(3) اُکو	(3) ساراهه
(4) ويل	(4) پيار

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

راجا، دشمن، پريهر، اندر، ختم

(ث) وياڪرڻ موجب ٻالھائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سان، نڪتو، تلوار، ۽، نيڪي، اُن

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

(۱) دلداري ڏيڻ (۲) وارونگهه ٿيڻ (۳) جوڪر رسڻ (۴) نبيرو ڪرڻ

(ف) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

هٿ، برائي، قرب، نيڪي، دشمني

پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪم

هن سنسار ۾ ڌڪار ..... موت ۾ نيڪي ٿي ملندي.

(الف) ٽڪر مان جواب ڳولھيو.

پريهر	←	ضد	←	
پريهر	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
دشمني	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
برائي	←	ضد	←	

(ب) برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايتن موجب ڄملا لکو.

- (۱) نيڪيءَ جي موت ۾ نيڪي ٿي ملندي.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو.)
- (۲) ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُٿڻ ٿيو.
(ليڪ ڏنل لفظ ڪم آڻي نئون ڄملا ٺاهي لکو)
- (۳) منش غصي تي قرب سان ٿي غالب پئجي سگهندو.
(”جيڪڏهن“ لفظ سان شروع ڪري ڄملا وري لکو)
- (۴) ڌڪار، پريم سان ٿي ناس ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو)

(ب) جوڙا ملايو.

(i) ڇانئجي وڃڻ	(1) جوڪر رسڻ
(ii) نقصان پهچڻ	(2) گهات گهڙڻ
(iii) سازش ستن	(3) غالب پوڻ

(پ) هيٺ ڏنل چوڪنڊي ۾ ڪجهه لفظ ڏنل آهن انهن مان شفي (Positive) ۽ نفي (Negative) لفظ ڳولهي خاڪو ٺاهي لکو.

ڌڪار، وير، پريم، جوڪر، قرب، نيڪي، ختم، ناس، بُرائي، چڱائي

	شفي لفظ (Positive)
	نفي لفظ (Negative)

۲. گوتمر ٻڌ جي ڪا به ڪهاڻي يا قصو پڙهو ۽ ڪلاس ۾ پنهنجي لفظن ۾ اچي ٻڌايو.
۳. مان ۽ منهنجو دوست / ساهيڙي اسڪول مان موٽي رهيا هئاسين ته ..... قصو / گهٽنا پوري ڪريو.
۴. اهو ڪم جو مينهن وسندي ڪم آچي، اها اُپٿار سمجهايو.

پڳٽ ڪنوررام

پڙهو ۽ ٻڌايو.

سنت ڪنوررام سنڌ جو مشهور پڳٽ هو. هن جي پٽا جو نالو تاراچند ۽ ماما جو نالو تيرٿ ٻائي هو.

هڪ دفعي ڪنوررام پڳٽ ڪري رهيو هو ته هڪ شاهوڪار ڏاڍيءَ شرڏا وچان حلوي جون ٻه پيتيون، هڪ سؤ روپيا روڪ ۽ هڪ ريشمي وڳو سندس اڳيان رکيو ۽ هٿ ٻڌي عرض ڪيائينس: ’سائين، هي وڳو توهان جي گهر واريءَ لاءِ آهي‘.

پڳٽ صاحب اهي شيون هڪ پاسي رکيون ۽ پڳٽ وجهندو رهيو. ڪجهه وقت بعد ٻُڌندڙن ۾ اتي ئي حلوو ورهائي ڇڏيائين. سندس پاڙي ۾ هڪ غريب مائي رهندي هئي جنهن جي ڌيءَ جي شادي ٿيڻي هئي تنهن ڪري ڪنور سؤ روپيا اُن مائيءَ ڏانهن ڏياري موڪليا. نيڪ اُن مهل هڪ مستاني عورت اُتي آئي ۽ کيس چيائين: پڳٽ صاحب، سڀاڻي عيد آهي. منهنجا ڪپڙا ڦاٽي ويا آهن. مونکي هڪ نئون وڳو وٺي ڏيو! پڳٽ صاحب اهو ريشمي وڳو اُن مستانيءَ کي ڏيئي ڇڏيو. هو خوش ٿي کيس دُعاون ڪندي هلي ويئي. اهڙو هو نرمو هي پڳٽ ڪنوررام!

● شاگرد ڌيان سان پڙهندا. پڳٽ ڪنوررام جا ٻيا قصا، آکاڻيون پڙهي اچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

بَئِذْ

ڏسو، ڇا چيو ۽ ٻڌايو.

- ماسٽر شاگردن کي نزديڪي بئڪ ۾ وٺي وڃي اُن جي الڳ الڳ ڪمن، ڪاتن بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ همٿائيندو.
- شاگرد بچت جي اهميت / ڦڙي ڦڙي تلاءُ اِن وِشيه تي پنهنجا ويچار لکي ايندا.
- بئڪ مئنيجر ۽ گراھڪ وچ ۾ گفتگو ڪو.

نظم

1

غزل

ڊاڪٽر ديال 'آشا' (جنم : 1936ع) چاندي ٻائي ڪاليج، الھاسنگر مان پرنسپال ٿي رٽائر ڪيو اٿائين. هن جي زور قلم کان 60 کن ڪتاب سنڌي، هندي، انگريزيءَ ۾ تصنيف ٿيل آهن. جن مان 'سنڌي شعر جي تاريخ'، 'ازل جي اُڄ' ۽ 'احساس جو عڪس' ادبي حلقن ۾ بيحد مقبوليت ماڻي چڪا آهن. هن شاعريءَ جي هر صنف غزل، ربائي، وائي، دوهو، گيت تي طبع آزمائي ڪئي آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجھو.

ڏٺيءَ جي آ ڪيڏي آسان تي عنايت،
 بندو بي شڪر آ، ڪري ٿو شڪايت.
 علمِ عقلِ دؤلت سندس سڀ امانت،
 امانت ۾ ڪڏهين ڪجي ڪين خيانت.
 سوين سک سني صحت سائينءَ ڏني آ،
 تڏهن پي نه راضي، گهر گهر جي عادت.
 آسپن پنندا رهون ٿا، هو ڏيندو رهي ٿو،
 ڪري فضل سائين، سندس آ سخاوت.
 ڪيڏا رب جا احسان آهن اسان تي،
 انئي پهر جنهنجي جڳائي عبادت.
 ڏنو جيڪي ڏاٽر سو ڏيندا رهون،
 ڏيڻ ۾ ئي "آشا" آسانجي صداقت.

نوان لفظ

شڪايت - دانھن
 سخاوت - درياھ دلي
 صداقت - سچائي

بندو - انسان
 فضل - ڪرپا
 ڏاٽر - ڏيندڙ

عنايت - مهرباني
 خيانت - دغا، بدنيتي
 عبادت - بندگي

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) بندو بي شڪر ڪيئن آهي؟
- (۲) ڌڻيءَ امانت طور ڇا ڏنو آهي؟
- (۳) امانت بابت ڇا چيو ويو آهي؟
- (۴) شاعر اُن ئي پهر عبادت ڪرڻ لاءِ ڇو چيو آهي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) سائينءَ جي سخاوت، سمجهايو.
- (۲) صداقت ڇا ۾ آهي؟ سمجهايو.

سوال ۳. بيت جي آڌار تي سٽون پوريون ڪريو.

- (۱) علم ..... ڪين خيانت.
- (۲) آسین پند ..... آ سخاوت.
- (۳) ڪيڏا رُب ..... جڳائي عبادت.

پورڪ آپياس

(۱) شعر بند تي عملي ڪم.

علم عقل دولت ..... جڳائي عبادت.

(الف) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

(۱) ۲۴ ڪلاڪ -

(۲) امانت جو ضد -

(۳) هر وقت گهرج ڏيکارڻ -

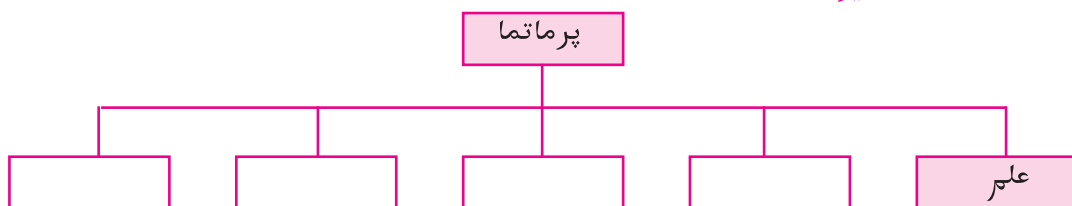
(۴) تعليم سان واسطو رکندڙ -

(ب) امانت، خيانت، عادت ۽ سخاوت اهي هر آوازي لفظ آهن اهڙيءَ ريت هيٺين جا هر آوازي لفظ لکو.

(۱) رب (۲) سڪ (۳) راضي (۴) احسان

(ب) پرماتما اسانکي ڇا ڇا ڏنو آهي؟

مثال موجب چوڪنڊا ڀريو.

شاهه عبداللطيف (عيسوي 1689 - عيسوي 1752) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چونڊ شاعرن شڪسپيئر، هومر، ملٽن ۽ ڪاليداس جو مٿ ۾ مڃيو وڃي ٿو. هو سنڌ ۽ هند ۾ ’پٽائي‘ ۽ ’پٽائي گھوٽ‘ جي نالي سان مشهور آهي. شاهه جي ڪلام جو سمورو خزانو ’شاهه جو رسالو‘ ۾ ڏنل آهي. شاهه سائين هن بيت ۾ مارئيءَ جي پرينءَ ۽ وطن جي حب جو ذڪر ڪيو آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجھو.

اَڪر پڙهه اَلَف جو، وَرَق سڀ وسار،
اندر تون اُچار، پَنا پڙهندين ڪيترا.
پريان سنڌي پارَ جي، مڙِيئي مِنائِي،
ڪانهي ڪَڙائي، چَڪين جي چيت ڪري.
هُوَ چَوَنئي، تون مَر چَوَ واتان وَرائِي،
اُڳ اَڳرائِي جو ڪري، خطا سوڪائي.
پاند ۾ پاڻي، ويو ڪِني وارو ڪين ڪي.
واجهائي وطن کي، ساري ڏيان ساه،
بت منهنجو بند ۾ قيد م ڪريجاه،
پرڏيهائي پرينءَ ري ڌار م ڌريجاه.
ٿڌي وسائج ٿر جي، مِتي مئيءَ مٿاه،
جي پويون ٿئي پَساه، تہ نجاه مڙه ملير ڏي.

نوان لفظ

اَلَف - ايشور	ورق - صُفحو	سنڌي - جي
پارَ - طرف	ڪَڙائي - ڪوڙاڻ	چيت - ڏيان
مَر - نَه	خطا - سزا	واجهائي - ياد ڪري
بُت - شرير	پَساهه - ساهه	نجاه - موڪلج
مڙه - لاش		

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(الف) ايشور کي ياد ڪرڻ لاءِ شاعر ڇا چيو آهي؟

(ب) پرينءَ بابت ڇا چيل آهي؟

(پ) خطا نه ڪائڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(الف) 'اندر تون اُچار' مطلب سمجهايو.

(ب) وطن بابت شاه صاحب ڇا چيو آهي؟

(پ) ملير جي مٽيءَ لاءِ مارئيءَ ڇا چيو آهي؟

سوال ۳. هيٺ ڏنل ستون پوريون ڪريو.

(ٺ) اکر پڙه ..... ڪيترا.

(ٺ) اَڙه اَڙائي ..... ڪيئن ڪي.

(ٺ) ٿڌي وسائڻ ..... ملير ڏي.

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪاريه.

اڪر پڙه الف جو ..... وارو ڪين ڪي.

(۱) هيٺين جا هر - آوازي لفظ چونڊي لکو.

(الف) هار، مار،

(ب) ڪيو، چيو،

(۲) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

(الف) 'نم' لاءِ لفظ -

(ب) 'الف' لفظ جي معنيٰ

(ڪ) 'حرف' معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ

(د) 'شريز' لاءِ ڪم آيل لفظ

(۳) ساڳئي اکر سان شروع ٿيندڙ لفظ ڳولهيو.

مثال: اڪر	-	الف	-	اندر
(الف) ورق	-	____	-	____
(ب) پنا	-	____	-	____
(ڪ) ڪيترا	-	____	-	____
(د) م	-	____	-	____

(۴) 'هو چوئي تون مَر چَو' اها چوئي سمجهايو.

(۵) 'عمر، مارئي' جي آکاڻي انٽرنيٽ ذريعي پڙهو ۽ ڪلاس ۾ اچي پنهنجي لفظن ۾ ٻڌايو.

شاعر پرسرام هيرانند ضيا جو ڪارگر يوگدان نه صرف درسي ڪتابن ۾ پر ريڊيو ۽ فلمن ۾ به مقبول آهي. 'باغ بهار'، 'آلاپ ضيا' جا مشهور ڪتاب آهن. ڪيترن ئي گايڪن ضيا صاحب جو ڪلام ڳايو آهي. هن ڪويتا ۾ اڳيان قدم وڌائڻ لاءِ ڪن ڳالهين کي ڌيان ۾ رکڻ گهرجي، بخوبيءَ سان سمجهايو آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجهو.

هر قدم تي هڪ نئون گلشن بڻائيندا هلو.
بربتن ۾ باغ جي رنگت رچائيندا هلو.
پيار جئن جاڳي اُٿي، جاڳي اُٿي انسانيت،
ايڪتا جا جابجا نعرا لڳائيندا هلو.
داڻو داڻو ڌار ٿيو، مالها محبت جي ٿئي،
هڪ ئي ڌاڳي ۾ پوئي داڻا ملائيندا هلو.
قافلو هلندو رهي اوندھ جو ڪوئي غم نه آ،
شوق ۽ همت جي مشعل کي جلائيندا هلو.
جي رکو ٿا چاهه گل سان، قرب ڪنڊن سان رکو،
خير پنهنجي باغ ساري جو منائيندا هلو.
ڪرم ٿي سنسار ۾ قسمت جو بڻجي روپ ٿو،
ڪرم سان تقدير جي سوپيا وڌائيندا هلو.
سڀ ملي سِر سِر ڪُٽي، ٺاهيو حياتيءَ جو مڪل،
جت پُٺا پوئڻا، اُتي بنگلا بڻائيندا هلو.
بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون سُچ ۾ ٿين،
جهنگلن ۾ اي ”ضيا“ منگل منائيندا هلو.

نوان لفظ

سوپيا - سونهن
قرب - پيار
جا بجا - هر جڳهه

خير - پلائي
سُچ - ويراني
پُٺا پوئڻا - جهوپڙيون

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) انسانيت ڪٿي جاڳي اُٿي ٿي؟
- (۲) آسانڪي ڪهڙي مشعل جلائڻ گهرجي؟
- (۳) همٿ بابت شاعر ڇا چيو آهي؟
- (۴) گرم سان ڇا ٿئي ٿو؟

سوال ۲. هيٺين ۾ خال ڀريو.

- (۱) قافلو هلندو رهي ..... جو ڪوئي غم نه آ.
- (۲) خير پنهنجي ..... ساري جو منائيندا هلو.
- (۳) بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون ..... ۾ ٿين.
- (۴) جي رکو ٿا چاهه گل سان، قرب ..... سان رکو.

سوال ۳. بيت مان ٻه هم آوازي لفظن جا جوڙا لکو.

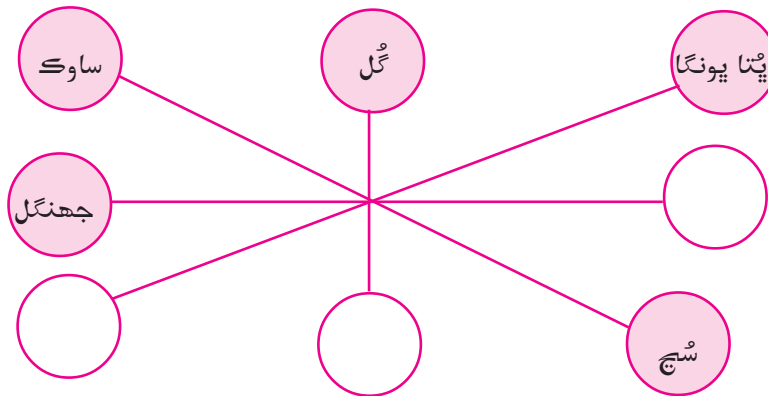
مثال : جلائيندا - منائيندا

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪم

جي رکو ٿا چاهه ..... منگل منائيندا هلو.

(۱) اُبتڙ مطلب وارا لفظ ٻولهي گول ۾ جواب لکو.

(۲) جوڙا ملايو.

(i) سوپيا وڌائيندا هلو	(1) بر ۾
(ii) بڻائيندا هلو	(2) قرب
(iii) ڪنڊن سان رکو	(3) تقدير جي
(iv) بازاريون لڳن	(4) اُتي بنگلا

(۴) ڏنل مثال موجب لفظ ٻولهيو.

مثال :- گل سان

(ب) ..... سان

(الف) ..... سان

سامي ۽ جا سلوڪ

چئنرا ۽ بچومل لنڊ (1850 - 1743ع) 'سامي' شڪارپور سنڌ جو رهندڙ هئو. هن ڪجهه ورهيه اُمر تسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا. پوءِ جلد ئي واپس شڪارپور اچي هاڻي در وٽ هڪ مڙهيءَ ۾ اچي ديرو ڄمايائين. هو اُتي گرميءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هو، جيڪي سندس پُٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٽيڪا ڪري رکيا.

چئنرا ۽ در اصل پنهنجي گرو سامي مينگهراج کي عزت ڏيڻ لاءِ 'سامي' تخلص هيٺ پنهنجا سلوڪ رچيا آهن. هن جي سلوڪن ۾ ويدانت جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجھو.

وڊيا وڃائي، اوڊيا ڏک اندر جو؛
جيئن پاڻي باهه کي، ٻانڀڻ ٻجھائي،
سورج لڪائي، سڀ پدارت پڌرا.

مورڪ ڪر مَ مو، ڪايا مايا ڪل سان؛
چڙهي ويندڙ چن ۾، ڊوهي ڪري ڊوه،
اُلتو ڏيندڙ ڏوه، سامي چئي سر تي.

ٻالهيون سڀئي، اتي ڪوڙيون گر ويساهه ري؛
ويد پُراڻ سڌ ساڌ جن، وڃي پڻج پيهي،
من منسا ڏيئي، تون سمجھي ڏس سامي چئي.

تيئي لوڪ رلي، سان نه آئي جيءَ کي،
ملي ساڌ سنگت سان، اوڊيا ٻنڊ کلي،
ويئي پاس پلي، سامي چئي سنسار جي.

نوان لفظ

اوڊيا - آڳيان	لڪائي - ڏيکاري	ڪايا - شرير	ڊوهي - ٽڻ
ڊوهه - ٽڻي	ري - سوا	سڌ - پهتل	منسا - وشواس
رلي - ڀٽڪي	ويساهه - وشواس	پيهي - گهرائيءَ سان	پاس - احساس

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(۱) اوديا جو ڏک ڪير مٽائيندي؟

(۲) موھ ڪنهن ۾ نه رکڻ گهرجي؟

(۳) ڪهڙي ٻالھ سڄي آهي؟

(۴) اوديا جي ٻنڌ ڪيئن ڪلندي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(۱) شاعر مورڪ ڪنهن کي چيو آهي؟

(۲) وديا جي اهميت ڪيئن سمجهايل آهي؟

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي مشغوليون.

مورڪ ڪر مَ موھ ..... ڏس سامي چئي.

(۱) هيٺين ياداشت پوري ڪريو.

’س‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ن‘ سان ختم ٿيندڙ لفظ	’ڪ‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ر‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ

(۲) اُهي ستون ڳولھيو جيڪي هيٺ ڏنل ستن سان ٺهڪي آچن.

(الف) ڏنيا آست آهي.

(ب) وشواس رکي تون سمجھ.

(۳) هيٺ ساڳئي معنيٰ وارا لفظ ڪڍي جوڙا ملايو.

(i) ڪٽنب	(1) مايا
(ii) ممتا	(2) ويساھ
(iii) وشواس	(3) موھ
(iv) پيسا	(4) ڪُل

(۲) آڻ ٺهڪندڙ لفظ مٿان ڳول پايو.

مثال : اوندھ، آنڌيرو، روشني، اونداهي

دلچسپي	اڇا،	چاھ،	شوق،	(الف)
پلائي	پلو،	غمر،	خير،	(ب)
ساوڪ	سُچ،	جهنگل،	بر،	(ڪ)
بنگلو	حويلي،	جهوپڙي،	محل،	(د)

ليڪراج ڪشنچند 'عزيز' سنڌي ۽ فارسيءَ جو ودوان هو. هي مضمون نويس به هو ته ناٽڪ نويس به هو، شاعر به هو ته نقاد به هو. کيس 'صراحي' ڪاوبه سنگرهه تي ساهتيه اڪاڊميءَ انعام عطا ڪيو. شاعر عزيز 'مريادا' ڪوتا ۾ ڪيتريون ئي نصيڪتون ڏنيون آهن. انسان کي دنيا روپي باغ ۾ گل وانگر ٿڙي پين کي فرحت ڏيڻ گهرجي. پين تي ديا ڪري، انهن جو دڪ دور ڪرڻ گهرجي. ماتا پتا ۽ وڏڙن جي شيوا ڪرڻ گهرجي. محنت کان منهن موڙڻ نه گهرجي..

ٻڌايو، ٻاڻيو ۽ سمجھو.

گل بڻجي ٿي رهه ڪلمڪ سڀ سان
دنيا جي چمن ۾ خار نه ٿي،
غیر لاهه سدا سڪه ڪهل ڪرڻ
ڪنهن لاءِ ڪڏهن آزار نه ٿي.
پيءُ ماءُ سنڌي نت خدمت ڪر
ٿئي وات سواتائيءَ جي اها.
جن نازن سان ڪيئہ پالي وڏو،
تن سان، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.
ري علم، هنر سنسار ۾ ڪا
ڪنهنجي نه ڪڏهن ٿئي عزت ٿي،
پڙهه علم وري سڪه تنهن سان هنر،
بي علم نه ٿي بيڪار نه ٿي.
پورهئي کي نه ڄاڻج عيب ڪڏهن
محنت کان نه مڙندا مرد هڏهن،
ڪاراءِ بکين بيواهن کي،
پر پاڻ ڪڏهن پينار نه ٿي.
دل ديس جي هر هڪ چيز سان رک
فرزند وطن جو بڻج سچو،
ڪڇ قوم تان پنهنجي جان فدا،
ديسڻ سان ڦري غدار نه ٿي.
پاڙي جو سڃاڻج ننگه سدا،
ڄاڻج تون انهن کي پنهنجو عزيز،
هيءَ منهنجي نصيڪت دل سان وٺج،
دنيا ۾ خراب ۽ خوار نه ٿي

نوان لفظ ۽ اصطلاح

سوانائي - فائڊو	آزار - مصيبت	خار - ڪنڊو
فدا - قربان	فرزند - پٽ، سپتر	پينار - پندڙ
ننگه - عزت	ڪهل ڪرڻ - ديا ڪرڻ	غدار - ديش ڊوهه
		هڏهن - هرگز، بلڪل

آپياس

سوال ۱. هيٺين جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

- (۱) وطن لاءِ آسان ڪي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
- (۲) بي علم انسان جي ڪهڙي حالت ٿئي ٿي؟

سوال ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

- (۱) شاعر مرياد ڪوٽا ۾ ڪهڙيون سکياڻون ڏنيون آهن؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا جوڙا ملايو.

(i) نت خدمت ڪر	(1) گل بڻجي ٿي ره
(ii) ننگه سدا	(2) پيءُ ماءُ سنڊي
(iii) مڙندا مرد هڏهن	(3) پاڙي جو سڃاڻج
(iv) ڪلمڪ سڀ سان	(4) مڪنت کان نه

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

گل، ديش، ڪلمڪ، بيڪار، خراب

(ث) هيٺ ڏنل سٽون چٽيءَ ريت سمجهايو.

- (۱) پيءُ ماءُ سنڊي نت خدمت ڪر،
تڏي وات سوانائيءَ جي اها
- (۲) جن نازن سان ڪيئ پالي وڌو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪارب.

گل بڻجي ..... ڪڏهن پينار نه ٿي.

(۱) ستن مان مناسب لفظ کڻي هيٺيان خال ڀريو.

۱. دنيا ۾ اسان ڪي گل بڻجي سڀ سان ..... ٿي وهنوار ڪرڻ گهرجي.
۲. آسان ڪي ..... نه بڻجي غريبن جي بک دور ڪرڻ گهرجي.
۳. علم سان ..... جو هئڻ ضروري آهي.
۴. آسان ڪي پنهنجن وڏن جي ..... ڪرڻ گهرجي.

NJN2SK

(۲) هيٺين ستن کي درست ڪري لکو.

(الف) علم پڙهڻ سان گڏ تقرير بازي سگھجي.

(ب) غم ڇڏي آسان کي علم سگھجي.

(۳) ڏنل مثال موجب چوڪنڊي مان اُهي لفظ ڳولھيو جن ۾ ’بي‘ اڳياڙي لڳائي لفظ تيار ڪري سگھجن ٿا.

علم - بي علم - ڪار - بيڪار

ڪلمڪ، آزار، وات، حاضر، آنت، هنر، اثر، غم، واھ، عزت

مؤج مستي

۱. پروليون سليو

۳. وڻ تي آهي، پنڇي ناهي
ڏاڙهي آهي، قاضي ناهي
پاڻي چاڪي، برتن ناهي
ڄمڻ مرڻ تي گهربل آهي

۲. هن چوڪر جو پيءُ آھ
منهنجي پيءُ جو پُٽ
مونکي پيءُ نه آھ ڪو
سمجھايو هيءَ سٺ

۱. ڪارو ڪارو رنگ آٿس
توسان مون سان سنگ آٿس
ڪڏهن ننڍو آ ته ڪڏهن وڏو آ
بلڪل گونگو، صفا جڏو آ

۲. اچو ته ڪلون

(۱) گراهڪ: (دڪاندار کي) توهانجي دڪان ۾ رکيل جوتا ڪيترو مضبوط جٽاءُ ڪندڙ آهن، ان جي ڪهڙي گئرنٽي آهي؟

دڪاندار: ڇا ٻڌايانءِ. اڄ تائين جيڪو به گراهڪ هڪ دفعو جوتا خريد ڪري ويو آهي اهو واپس بيون دفعو آيو ئي ڪونهي! اها ڪا گھٽ گئرنٽي آهي؟

(۲) رميش: (پيءُ کي) اڄ ڪلاس ۾ ماستر صاحب جي سوال جو جواب صرف مون ٻڌايو، ٻئي ڪنهن به ڪونه ٻڌايو.

پيءُ: سوال ڪهڙو هو؟

رميش: ماستر صاحب پڇيو ته دريءَ جو شيشو ڪنهن ڀڳو آهي؟

(۳) پيءُ: (پُٽ کي) راجو، تون گهر ۾ هيتري دير کان مرغو ڇو نھيو بيٺو آھين؟

پُٽ: ڀپا، توهان ئي چوندا آھيو ته جيڪو ڪم اسڪول ۾ ڪري آچين، سو واپس گهر ۾ ڪري ڏسندو ڪر.

● آڌياپڪ شاگردن کي ٻيا چرچا ٻڌائڻ ۽ پروليون پڇڻ لاءِ همٿائي.

۳. خميس ڳالهائي ٿي ..... ان تي پنهنجا ويچار لکو.

۴. سنڌي ناچ - 'ڇيڇ' ۽ جھومر' گروپ ناهي لطف وٺو.

۵. توهانکي جيڪڏهن هڪ هفتي لاءِ پرڏان منتر ۾ مقرر ڪيو وڃي ته ..... پورو ڪريو.

۶. پنهنجي جيون جا آزمودا (آيل / ٻڌل قصا) گھٽنائون ٻڌايو.

۷. ڪلاس ۾ سنڌي / هندي گيت ڳائي ٻڌايو.

ٻڌو، ڳايو، سمجھو.

ماڻ جي هڪ لفظ ۾، سڀني سُڪن جو سار آ،
 ”م“ ۾ آ ماڻي مليل، ”ن“ ۾ سمايل نار آ.
 ٿي ماڻ ۾ ڌرتي هلي، ماڻ ۾ سچ چنڊ ڦرن،
 ٿا بنا آواز جي، قانون قدرت جا چرن.
 ماڻ ۾ گلشن ٿڙي، ۽ ماڻ ۾ گل ڦل کلي،
 آ اها چوڪي ڇڱي، جا ماڻ ۾ محفل هلي.
 آ سدا سڀ کان سُني، مٺ پڪوڙيل ماڻ جي،
 ڳالهه جي نڪري اندر مان، ٿي بُرائي بات جي.
 ٿو ماڻ ۾ مالڪ ملي، ماڻ ۾ ڪر بندگي،
 هُل هنگامي کان پري، ڪاٺ پنهنجي زندگي.

نوان لفظ

مان - خاموشي، سانت	بندگي - عبادت، پوڄا	نار - تڌاڻ،
هُل هنگامو - گوڙ شور	گلشن - باغ	ڪاٺ - گذار
ڪلڻ - ٿڙڻ، وڌڻ	پڪوڙي رکڻ - بند ڪري رکڻ	بات - ڳالهه

آپياس

سوال ۱. هيٺين جا هڪ جملي ۾ جواب لکو.

(۱) ماڻ جي لفظ ۾ ڪهڙو سارُ آ؟

(۲) قدرت جو قانون ڇا آهي؟

(۳) مٺ ڪلڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٻن ٽن جملن ۾ جواب لکو.

(۱) گلشن جي مڪفل ڪيئن هلندي آهي؟

(۲) مالڪ ڪيئن ملندو آهي؟

سوال ۳. ڏنڻين مان صحيح لفظ چونڊي خال ڀريو.

(۱) ٿي ماڻ ۾ ..... هلي، ماڻ ۾ ..... ڦرن.

(سج چنڊ، ڌرتي، سج، چنڊ، گرھ)

(۲) آسدا سڀ کان ..... مٺ پڪوڙيل ماڻ جي.

(خراب، غلط، سٺي)

(۳) ..... کان پري، ڪات پنهنجي زندگي.

(گوڙ شور، ٺهڻ هنگامي، شانت)

سوال ۴. هيٺين لفظن مان ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ٺاهيو.

ماڻ	ڌيرج
قانون	باغ
گلشن	گوڙ شور
هنگامو	خاموشي
صبر	قاعدو

پورڪ آپياس

(۱) شعر بند ٿي مشغولي.

ماڻ ۾ گلشن ..... برائي بات جي.

(الف) سدا لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ.

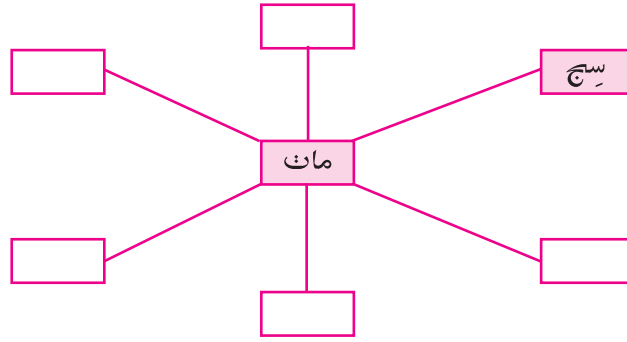
(ب) ڏنل لفظن جا ضد: سٺي آندر

(ث) 'مڪفل' لفظ کڻي ڪو جملو لکو.

(۲) بيت ۾ ڏنل هر آوازي لفظن جا ٽي جوڙا لکو.

(۳) ماکيءَ جي مک بابت ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

۱۴ بیت ۾ ڏنل ماڻ سان لاڳاپو رکندڙ قدرتي شين لاءِ هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

ڏسو، ڇا چيو ۽ ٻڌايو.

هنومان ۽ وانر سينا

ايڪلوبه ۽ دروڻاچاره

● شاگرد چتر ڏسي انهن جي باري ۾ آکاڻي / قصو مائتن / آڌياپڪن / انٽرنيٽ دواران ٻڌي / پڙهي اچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

راهي منزل ناهي دور

هيٺئين شعر ۾ واسديو 'نرمل' مسافر کي صلاح ڏيندي چيل آهي ته تون اٽل ارادو رکي، ساهي پٽڻ جو ويچار نه ڪندي اڳتي ڪاهيندو هو، ته نيٺ وڃي منزل تي رسيندين.

ٻڌو، ٻايو، سمجھو.

توڙي راهه اٿانگي آهي،
پوءِ به چنتا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنتائون منزل ٿيندي نه ويجهو
مورا!
راهي! منزل ناهي دور.

آهن ڪيڏا وڻ سوئهاڙا،
گهري چانو ڪندڙ ۽ پيارا،
جيڪي تنهنجي سواگت جي لاءِ پيا وڃائين پورا!
راهي! منزل .....

جي دل ۾ آ پڪو ارادو،
ڪنهن به طرح منزل تي رسڻ جو،
تو وٽ خود منزل ئي ڊوڙي ايندي ٿي مجبور!
راهي! منزل .....

ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ٿي آهي،
ڪاهيندو هل پلي هُجڻ تون ٿڪ کان چڪناچور!
راهي! منزل .....

نوان لفظ

سوئهاڙا - موهيندڙ، وڻندڙ	گهري - گهاٽي	وڃائڻ - پٿارڻ، ڦهلائڻ
ساهي پٽڻ - ترسڻ، آرام ڪرڻ	چڪنا چور ٿيڻ - پرزا پرزا ٿيڻ يا چور ٿيڻ	

آپياس

سوال. ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) منزل تي رست لاءِ راهيءَ کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
- (۲) مسافر جو سواگت ڪير ٿا ڪن ۽ ڪيئن؟
- (۳) ساهي نه پئڻ لاءِ شاعر ڇو چيو آهي؟

سوال. ۲. (الف) هيٺ ڏنل ستن ۾ ڄاڻ ڀريو.

- (۱) جيڪي تنهنجي ..... جي لاءِ پيا وڃائين پور.
- (۲) توت خود منزل ٿي ..... ايندي ٿي مجبور.

(ب) ساڳي معنيٰ وارا لفظن جا جوڙا ملايو.

(۱) وڃائڻ	(i) موهيندڙ
(۲) مَورَ	(ii) ڏُکي
(۳) اُٿانگي	(iii) بلڪل
(۴) سوڻهارا	(iv) ڦهلائڻ

سوال. ۳. بيت جي ستن جي سمجهاڻي لکو.

- (۱) توڙي راهه اُٿانگي آهي،
پوءِ به چنڻا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنڻائون منزل ٿيندي نه ويجهو مَورَ!
- (۲) ليڪن ساهي پئڻي ناهي،
جو جيون هلچل ٿي آهي،
ڪاهيندو هل ڀلي هُجين تون ٿڪ کان چڪناچور!

پورڪ آپياس

۱. ڏنل بيت جي بند تي پڇيل عملي ڪم ڪريو.

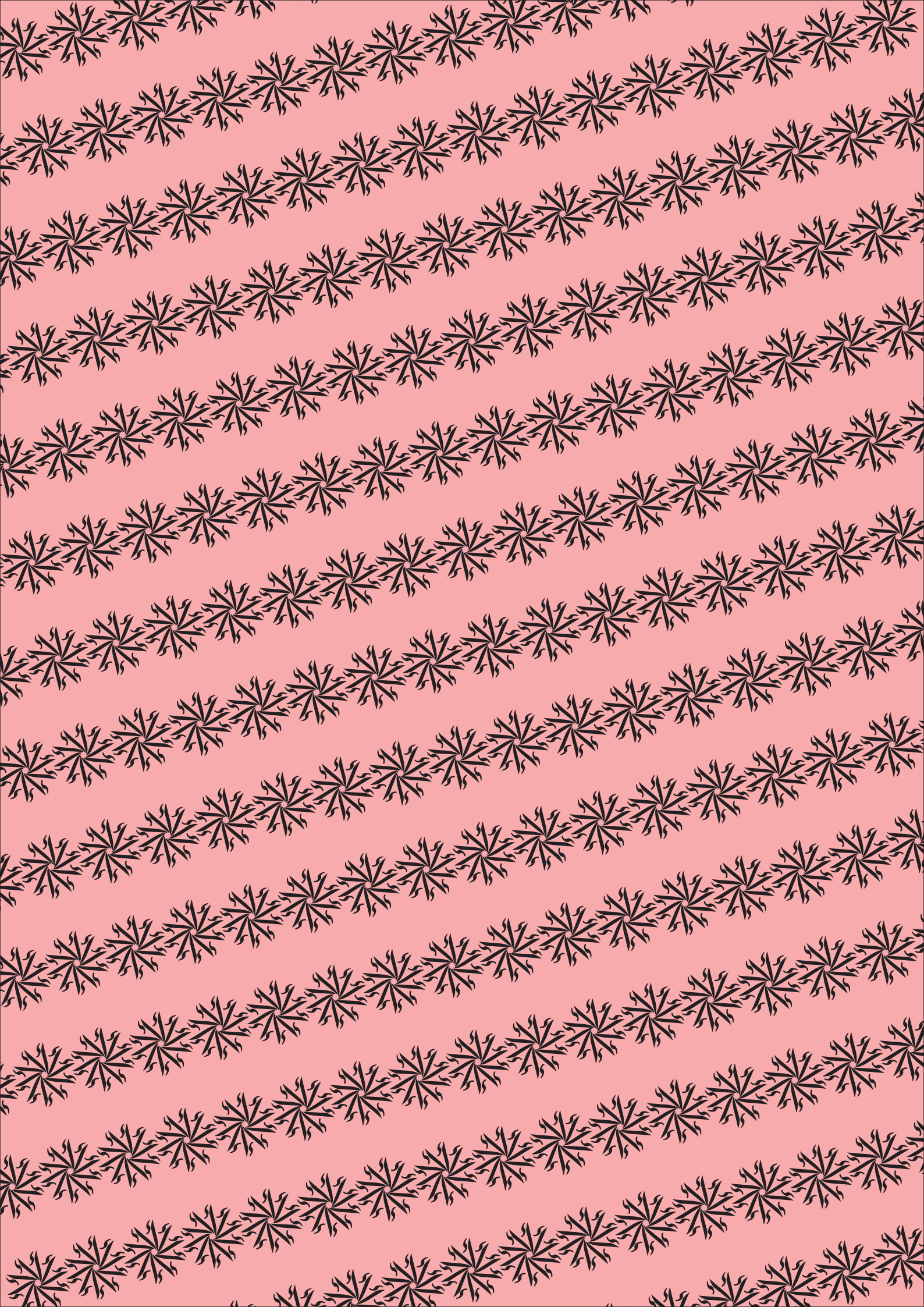
- توڙي راهه اُٿانگي آهي ..... پيا وڃائين پور. راهي منزل .....
(۱) بند مان هم آوازي لفظ ڳولهي لکو.
(۲) 'سُٿانگي' لفظ جو ضد ڳولهيو.
(۳) 'ميون جا ٻچ' لاءِ ٻيو لفظ ڳولهيو.
(۴) 'ويجهو' لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ لکو.

۲. ڀارت جي ڪن به ٻن مهان هستين بابت پڙهو. انهن جي جيون جون مکيه گهٽتائون يا قصا لکو.

۳. پنهنجي ماتا پتا سان سندن جيون بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ انهن سان گفتگو ڪريو. انهن جي جيون جو ڪو اهڙو قصو جيڪو توهان کي پريڙا ڏئي ٿو اهو ڪلاس ۾ اچي ٻڌايو.

۴. توهانجي پاڙي ۾ مڃرن جو آزار وڌي ويو آهي، ان کي دور ڪرڻ لاءِ نگر پالڪا عملدار کي درخواست ڪريو.

۵. مان وڏو ٿي ..... ٿيندس، ان تي پنهنجا ويچار لکو.

مھاراشٹر راجیہ پائیہ پستک نرمتی و آپیاکرم سنشودن منڈل، پٹی.

سینڈھوہارستی ایلتا ۹ وی (سینڈھو اہرے.)

₹ 38.00

